

9.-LUOKKALAISTEN NUORTEN
TOIVEITA JA EHDOTUKSIA KOULUN
SEKSUAALIOPETUKSESTA

Sari Laakso
Terveyskasvatuksen Pro gradu -tutkielma
Jyväskylän yliopisto
Terveystieteiden laitos
Kevät 2008

Kiitokset tutkimukseen osallistuneille ja hyvää yhteistyötä tehneille oppilaille ja opettajille. Haluan myös kiittää Jormaa, Railia ja Minnaa monista hedelmällisistä keskusteluista aiheesta ja sen vierestä.

TIIVISTELMÄ

9.-luokkalaisten nuorten toiveita ja ehdotuksia koulun seksuaaliopetuksesta.

Sari Laakso

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Terveystieteiden laitos

Terveyskasvatus

Pro Gradu - tutkielma, 67 sivua + liitteet

Syksy 2007

Ohjaajat: Jorma Tynjälä ja Raili Välimaa

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää millaisia seksuaaliopetukseen liittyviä toiveita ja ehdotuksia yhdeksäsluokkalaisten nuorilla on liittyen seksuaaliopetuksen sisältöihin, opetusmenetelmiin ja opetusta antavaan opettajaan. Tavoitteena oli tuoda esiin nuoren ääni seksuaaliopetuksen sisältöjä ja opetusmenetelmiä pohtiville opettajille.

Tutkimusaineisto koostui kolmesta ryhmähaastattelusta, jotka kerättiin keväällä 2005 Jyväskylän Kilpisen koulun yhdeksäsluokkalaisten koululaisilta. Aineisto koostui kahdesta tyttö- ja yhdestä poikaryhmästä. Analysointimenetelmänä käytettiin teemoittelua.

Tulosten mukaan nuoret toivovat seksuaaliopetusta annettavaksi koko yläkoulun ajan. Opetuksen tulisi olla selkeää ja perusteellista sekä luokka-tasoisia sisältöjä syventävää. Tärkeimpinä seksuaaliopetuksen sisältöinä nuoret pitivät murrosiän käsittelyä, ehkäisyä, sukupuolitauteja ja tunteisiin liittyvien asioiden läpikäymistä. He toivoivat oman kokemusmaailmansa huomioon ottamista opetuksen suunnittelussa sekä opetustyylissä ja kaipasivat paljon keskusteluja.

Opetusmenetelmien toivottiin olevan hyvin vaihtelevia ja käytettävien materiaalin nykyaikaisia. Opettajalta toivottiin asiantuntijuutta, avoimuutta, kuuntelijan taitoja sekä nuorten maailman tuntemusta. Erilaiset vierailijat ja asiantuntijat sekä terveystietoon pätevät opettajat nähtiin parhaina seksuaaliopetuksen antajina.

Avainsanat: opetus, opetussuunnitelmat, nuoret, seksuaaliterveys, terveystieto

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 NUORUUS – KEHITYKSEN JA MUUTOSTEN AIKAA	7
2.1 Seksuaalinen kehitys	7
2.2 Seksuaalinen sosialisatio	9
3 SEKSUAALISUUS JA SEKSUAALITERVEYS	12
3.1 Seksuaali- ja lisääntymisterveys	12
3.2 Seksuaalisuuden ulottuvuudet	14
4 KOULUN SEKSUAALIOPETUKSEN LÄHTÖKOHTIA	16
4.1 Terveystiedon opetussuunnitelma	18
4.2 Seksuaaliopetuksen tavoitteet	20
5 AIEMPIÄ TUTKIMUKSIA	22
5.1 Nuorten seksuaaliterveystiedot	22
5.2 Nuorten seksuaaliopetuksen sisältötoiveet	23
6 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSONGELMAT	25
7 TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN	26
7.1 Ryhmähaastattelu ja teemojen muodostaminen	27
7.2 Aineiston keruu	28
7.3 Aineiston analyysi	29
8 TULOKSET	32
8.1 Seksuaalisuus ja seksuaaliterveys nuorten ymmärtäminä	32
8.2 Nuorten toivomat seksuaaliopetuksen sisällöt	34
8.2.1 Oppilaiden ehdotuksia 7. luokan seksuaaliopetuksen sisällöiksi	34
8.2.2 Oppilaiden ehdotuksia 8. luokan seksuaaliopetuksen sisällöiksi	36
8.2.3 Oppilaiden ehdotuksia 9. luokan seksuaaliopetuksen sisällöiksi	38
8.2.4 Oppilaiden ehdotuksia yleisesti käsiteltäviksi aiheiksi	40
8.3 Nuorten toiveet opetuksen toteutuksesta	41
8.4 Nuorten toiveet seksuaaliopetusta antavasta opettajasta	45

9 TUTKIMUKSEN JA TULOSTEN LUOTETTAVUUS	49
9.1 Tutkimuksen luotettavuuden arviointi	49
9.2. Tulosten luotettavuus	51
10 POHDINTA	53
10.1 Nuorten määrittelemä seksuaalisuus ja seksuaaliterveys	53
10.2 Seksuaaliopetuksen sisällöt yläkoulussa	54
10.3 Seksuaaliopetuksen opetusmenetelmät ja opetusta antava opettaja	57
10.4 Nuorten osallistumisen tukeminen	58
10.5 Johtopäätökset ja kehitysehdotuksia yläkoulun seksuaaliopetukseen	59

LÄHTEET

LIITTEET

JOHDANTO

Uudistuneen opetussuunnitelman myötä ja tulevana terveystiedon opettajana halusin tarkastella seksuaaliopetuksen kehittämismahdollisuuksia laadullista tutkimustapaa hyödyntäen nuorten näkökulmasta. Nuorten kokemusmaailma on pohja kaikelle tiedolle, mitä he koulussa hyödyntävät, joten heidän mielipiteensä ja toiveensa opetuksen sisällöistä suunniteltaessa seksuaaliterveyden opetussisältöjä tulisi ottaa huomioon.

Nuorten seksuaaliterveyttä on tutkittu Suomessa paljon kyselylomakkein seksuaalikäyttäytymisen näkökulmasta. Rekisteritietojen avulla on tutkittu raskauksien, aborttien ja sukupuolitartuntojen määrää. Samantyyppistä seksuaaliterveystutkimusta on myös kansainvälisesti raportoitu paljon. (Liinamo 2005, 33.) Nuorten näkökulma tutkimuksissa on kuitenkin jäänyt vähemmälle.

Uusia haasteita tutkimukselle antaa terveystiedon asema omana oppiaineena perusopetuslain uudistuksen myötä. Uusittu opetussuunnitelma otettiin käyttöön kaikilla luokka-asteilla viimeistään 1.8.2006. Terveystietoa opetetaan 7.-9.-vuosiluokilla yhteensä kolme vuosiviikkotuntia ja seksuaaliterveys esitetään terveystiedon yhtenä keskeisenä sisältönä myös päättöarvioinnissa. (Opetushallitus 2004, 6, 202.)

Opetussuunnitelmassa terveystieto kuvataan oppilaslähtöiseksi, toiminnalliseksi ja osallistuvuutta tukevaksi oppiaineeksi, jonka lähtökohtana on nuoren arki, kasvu ja kehitys ja ihmisen elämänkulku (Opetushallitus 2004, 190.) Näiden periaatteiden mukaan terveystiedon oppiaineessa voisi hyödyntää demokraattisen koulun ajatuksen mukaisesti opetuksen ja oppimisen yhteissuunnittelua nuorten kanssa. Nuorten arviointitietojen sisällöistä voisivat toimia yhtenä lähtökohtana seksuaaliopetuksen kehittämisessä. Nuorten arviointien ja esitettyjen tarpeiden pohjalta voidaan pohtia, miten hyvin koulun seksuaaliopetus vastaa heidän tarpeisiinsa, mitä he toivoisivat otettavan huomioon opetuksen suunnittelussa ja millaisia kehitysehdotuksia heillä itsellään on.

Tämän pro gradu –työn tarkoituksena on selvittää 9.-luokkalaisten nuorten toiveita ja ehdotuksia koulun seksuaaliopetuksen sisällöistä, käytettävistä opetusjärjestelyistä sekä opetusta antavasta opettajasta. Tutkimusmenetelmänä on käytetty ryhmähaastattelua ja aineisto on analysoitu teemoittelulla.

2 NUORUUS – KEHITYKSEN JA MUUTOSTEN AIKAA

Nuoruus on suurten muutosten aikaa. Lyhyen ajan sisällä biologinen ruumis ja psykologinen minä kehittyvät ja sosiaaliset suhteet muuttuvat. Nuoruuden kehityksellisenä päämääränä on saavuttaa autonomia, jonka saavuttamiseksi nuoren on ratkaistava eri ikäkausiin liittyvät kehitykselliset tehtävät. Sisäisten ylykkeiden hallinta, seksuaalisuuden jäsentäminen naisena tai miehenä ja itsenäistyminen edellyttävät vanhemmista irrottautumista ja korvaamista ikätovereilla. (Aalberg ja Siimes 1999, 55-56.)

Murrosikä on suomalaisessa yhteiskunnassa yleensä negatiivisesti latautunut käsite, johon oletetaan liittyvän erilaisia tunnetiloja ja käyttäytymistä. Tällöin nuorten yksilöllisyys ja nuorten sosiaaliset erot usein unohdetaan ja heidät luokitellaan yhtenäiseksi ryhmäksi. (Aapola 1999, 14-15.) Tämä yksipuolinen näkemys johtaa helposti siihen, että nuoret nähdään vain ongelmien kautta. Seksuaaliopetusta ajatellen tällöin ajaututaan puhumaan seksistä ongelmalähtöisesti, seksitautien torjunnan ja raskauden ehkäisyn kautta. (Välimaa 2004, 140.) Murrosikä voidaan kuitenkin nähdä myös sosiaalisesta näkökulmasta, jolloin se ymmärretään yksilöllisenä, kulttuurisena ja sosiaalisena ikävaiheena, eikä ns. luonnollisena ilmiönä (Aapola 1999, 16). Jotta seksuaalisuutta pystytään lähestymään positiivisena voimavarana, murrosiän sosiaalinen näkökulma on keskeinen. Tällöin nuoret nähdään kykenevinä toimimaan itsestään ja muista huolta pitävällä, rakentavalla tavalla. (Välimaa 2004, 140.)

2.1 Seksuaalinen kehitys

Seksuaalisuus nousee keskeiseksi osatekijäksi nuorten välisessä kanssakäymisessä ja siihen liittyvät asiat kiinnostavat nuoria erityisesti. Seksuaalinen kehitys on prosessi, jossa on huomattavia yksilöllisiä eroja. Muotoutuvan seksuaalisuuden voidaan katsoa kehittyvän perimästä, kasvatuksesta, kulttuurista ja kokemuksista. Seksuaalinen kehitys alkaa jo syntymästä ja jatkuu läpi elämän. Murrosikä on nopean seksuaalisen kehityksen aikaa, jolloin tapahtuu merkittäviä muutoksia fysiologiassa ja hormonitoiminnassa. Myös psyyke, minäkuva, itsetunto sekä seksuaalisuuden merkityssisällöt, asenteet ja sukupuolitiedot muuttuvat. (Papp ym. 2000, 202.)

Suomalaisten tyttöjen puberteetti alkaa keskimäärin 11-vuotiaana, pojilla vajaat kaksi vuotta myöhemmin. Yksilöllinen vaihtelu kehitystahdissa on kuitenkin suurta ja nuoret voivat olla

hyvinkin erilaisessa niin fyysisessä kuin psykososiaalisessa kehityksessä samanikäisinä. (Kosunen 2000, 123.) Koulun seksuaaliopetuksen kannalta onkin haasteellista tavoittaa mahdollisimman laaja kuulijajoukko eri kehitysvaiheissa olevia nuoria ja saada heidät motivoitumaan seksuaalisuuteen liittyvistä opetussisällöistä, vaikka ne eivät olisi nuorelle ajankohtaisia.

Nuoruusikä on perinteisesti jaoteltu varhaisnuoruuteen (11-14 vuotta), keskinuoruuteen (14/15-18 vuotta) ja jälkinuoruuteen (18-23 vuotta), joiden aikana psyykkisen kehityksen kolme keskeistä kehitystehtävää tapahtuvat. (Laine 2000, 101.)

Varhaisnuoruudessa alkaa biologisen kypsymisen liikkeelle saama seksuaalinen kehitys. Tyttöillä ensimmäiset kuukautiset ja pojilla siemensyöksyt voivat herättää ahdistusta ja häpeää, toisaalta myös aikuiseksi kasvamisen tunteita. Vertaisryhmän merkitys kasvaa paljon ja heidän kautta nuori vahvistaa itsetuntoaan. (Laine 2000, 101-102.) **Keskinuoruudessa**, 15-17-vuotiaana, nuori on saanut osittain jo hallintaansa varhaisnuoruuden yllykepaineen ja alkanut sopeutua muuttuneeseen ruumiinkuvaansa. Seksuaalisuuden kehitys on tässä iässä keskeistä (Aalberg ja Siimes 1999, 57). Seksuaalisuuteen tutustutaan itsetyydytyksen, mielikuvien ja ensimmäisten seurustelusuhteiden kautta, joiden avulla rakennetaan ja vahvistetaan omaa minuutta. (Laine 2000, 101.) **Jälkinuoruus** on jäsentymisvaihe, jossa aiemmat kokemukset hahmottuvat kokonaisuudeksi naisena tai miehenä olemisesta. Empatiakyky lisääntyy ja itsekeskeiset seurustelusuhteet vaihtuvat myötäelämiseen perustuviin suhteisiin. (Aalberg ja Siimes 1999, 58-59.)

Murrosiässä nuoren älyllinen ja tiedollinen kehitys etenee, mutta tunne-elämän kehitys taantuu, mikä johtuu puberteetin aiheuttamista muutoksista. Samanaikainen älyllinen kehitys ja tunne-elämän taantuma muodostavat kehityksen ristiriidan. Psykkinen taantuma esiintyy tytöillä noin 12-vuotiaana ja pojilla noin kaksi vuotta myöhemmin. Pojilla taantumavaihe on yleensä keskimäärin syvempi kuin tytöillä johtuen samanaikaisesti tapahtuvista suurista muutoksista fyysisessä ulkonäössä. (Aalberg ja Siimes 1999, 113-114.) Murrosiän aikana hankitut ensimmäiset seksuaaliset kokemukset aiheuttavat nuorissa vielä hämmennystä ja epävarmuutta (Aalberg ja Siimes 1999, 58).

2.2 Seksuaalinen socialisaatio

Jotta nuori pystyy käyttäytymään seksuaalisesti yleisesti hyväksyttävällä tavalla ja ymmärtää ympäristön seksuaalisuudelle asettamat soveliaisuuden rajat, on tapahduttava seksuaalista socialisaatiota. Seksuaalinen socialisaatio nähdään prosessina, jossa yksilö oppii seksuaalisia haluja, tunteita sekä oman roolinsa ja käyttäytymisensä muotoja, jotka ovat tyypillisiä ympäröivässä yhteiskunnassa. Sosiaalisen sukupuolen mukaisesti tyttöjen ja poikien socialisaatio on erilaista. Tyttöjen socialisaatio ja identiteetti rakentuvat voimakkaasti seksuaalisuuden ympärille, sillä tytöt ja naiset määrittävät pitkälti seksuaalisuutensa mukaan kun taas pojat ja miehet määrittävät toimintansa mukaan (Lähteenmaa ja Näre 1992, 13).

Tyttöjen autonomian rajoittamista seksuaalisuuden avulla esittelevä Näre (1992) toteaa, että tyttöjen ja naisten normatiivinen kontrolli rakentuu heidän toimintansa seksualisoimiselle. Mielipiteet, ajattelu, tunteet, teot ja käytös tulkitaan sukupuolen eikä persoonan mukaan. Yksi keskeisimmistä sosiaalisen kontrollin välineistä on ”hyvän ja huonon” tytön ideaaliin perustuva tyttöjen maine. (Näre 1992, 30.)

Näre (2005, 150) toteaa tutkimuksessaan seurustelusuhteiden luottamuksen rakentumisesta, että nykyelämän sukupuolikulttuureissa leimallisinta on kuitenkin tyttöjen ja poikien mentaalisten erojen kapeneminen. Tytöt alkavat muistuttaa poikia, romantiikasta ja ehkä hoivaamisesta luopumisen kustannuksella. Usein miehiseksi koettu seksuaalinen hedonismi on siirtynyt myös tyttöjen käyttöön. Tyttöjen seksuaalinen aktiivisuus ja halun avoin osoittaminen saattaa olla pojista pelottavaa. Tutkija uskoo poikien käyttämän tyttöjen huorittelun olevan merkki juuri tästä pelosta (Näre 2005, 141.) Tytöt ovat kuitenkin erilaisessa asemassa seksuaalisessa itsensä toteuttamisessa, sillä seksuaaliset riskit uhkaavat heitä enemmän kuin poikia. Tyttöjen kokemukset luottamuksen pettämisestä, mahdollisista sukupuolistuneen väkivallan muodoista ja häirinnästä sekä omien seksuaalisten rajojen rikkomisesta kasvattavat nykyään tyttöjen tarvetta alituisen itsensä suojaamiseen hyväksikäytöltä. Virtualisoitunut nuorisokulttuuri ja median jatkuva läsnäolo luo vaikutelman riskien läsnäolosta, jossa toisesta välittäminen ja sitoutuminen voi altistaa haavoittumiselle. (Näre 2005, 150.)

Piironen (2006) tutkimuksen mukaan myös nuoret itse pitivät pääsääntöisesti mahdollisena vain tyttöjen joutumisen seksuaalisiin riskitilanteisiin. Piironen mukaan yhdeksäsluokkalaisten

näkökulmasta seksuaalisina riskitilanteina raiskauksen, sukupuolitaudit, suojaamattoman yhdynnän, suunnittelemattoman raskauden, hyväksikäytön, ahdistelun, seksuaalisen häirinnän ja ehkäisyn taitamattoman käytön.

Näreen (2006, 150) mainitsemien emotionaalisten riskien arviointi näyttää johtavan sukupuolten välisen epäluottamuksen kasvuun. Seksuaalisuuteen peilattuna asetelma kasvattaa turvattomuuden tunnetta, mikä kuluttaa parin keskinäistä luottamusta. Luottamuksen kuluminen merkitsee myös riskiä seksin muuttumisesta kuluttavaksi, ikään kuin pakolliseksi suhteen suoritusosaksi. Median vahvasti tukeman kulutuskulttuurin voidaan myös nähdä kaupallistavan nuorten intimiteettiä. Näre epäilee tämän trendin näkyvän muun muassa viime vuosina kasvaneina nuorten klamydiatartuntoina sekä raskaudenkeskeytyksinä. Mediakriittisyyden liittäminen osaksi seksuaaliopetusta on hyvin perusteltua muun muassa tästä näkökulmasta tarkasteltuna.

Media myös korostaa sukupuoliin liitettyjä sukupuolistereotypioita ja sisältää paljon erilaisia eroottisia viestejä näkyvinä tai piiloviestinnän muodossa (Pötsönen ja Välimaa 1995, 46.) Miesten itsenäisyys, hallitsevuus, vahvuus ja toiminnallisuus ja toisaalla naisten riippuvuus ja ihmissuhdepainotteisuus, vaikkakin jo murtovina, vaikuttavat nuorten seksuaalisiin rooleihin. Nuori saakin helposti elinympäristöstään ristiriitaisen ja jopa vääristyneen kuvan "normaalista" nuoruusiästä ja seksuaalisuudesta. (Pötsönen 1998, 26). Ominaista on, että mediassa näkyvä seksuaalisuus tapahtuu toimintana heti ja usein irrallaan asiayhteyksistä. Nuorella ei ole keinoja suhteuttaa näkemäänsä ja kokemaansa, koska kokemusmaailma ja kehitystaso eivät ole vielä riittäviä. Nuoren tulisi ottaa haltuun omaa seksuaalisuuttaan. Siihen löytyy mediastakin paljon malleja, mutta usein mallit kuvaavat ääri-ilmioita, eivätkä ne jätä tilaa oman mielikuvamaailman rauhalliseen ja sisäisestä kehityksestä aloitteensa saavaan kasvuun. Toimintamallit esitetään mediassa päällekkäyvästi ja esillä on ylisuorittamisen malleja, esimerkiksi pornoa. Median tuottaman kuva seksuaalisuudesta aiheuttaa helposti turhautumista, voimattomuuden ja riittämättömyyden tunteita. (Väestöliitto 2006, 27-28).

Yksi merkittävistä sosiaalistajista on myös koulu. Lehtonen (2004, 148) toteaa, että kouluopetuksessa korostuu vielä heteronormatiivinen lähestymistapa, joka on usein persoonatonta ja asiakeskeistä. Seksuaalinen nautinto esitetään usein mieskeskeisesti, kun naisen seksuaalisuutta kuvataan passiivisuuden ja lisääntymisen kautta. Homoseksuaalisuus nähdään usein "erilaisena seksuaalisuutena" ja mielletään usein marginaaliryhmien

seksuaalikäyttäytymisenä tai jopa ongelmana. (Lehtonen 2004, 153-156.) Seksuaaliopetuksessa tulisi muistaa, että luokassa on myös nuoria, jotka eivät kypsy kohti heteroseksuaalisuutta ja perusperhettä. (Cacciatore 2005, 152.) Malisen (2005) mukaan kouluopetuksen suunta oppikirjojen perusteella on menossa kuitenkin informatiivisempaan, avoimempaan ja suvaitsevampaan suuntaan.

Tolonen (2001, 41) tutki kahdessa helsinkiläisessä koulussa yhdeksäsluokkalaisten nuorten kulttuuria kouluyhteisössä sukupuolen näkökulmasta. Koulun sosiaalisten suhteiden ja nuorten tilojen lisäksi nuoret muodostavat koulussa käsityksiä itsestään ja toisistaan ystävinä, oppilaina, yhteisön toimijoina sekä sukupuolisina toimijoina, miehinä tai naisina. Hän totesi, että nuorten sosiaaliset tilat syntyvät koulussa sosiaalisen vuorovaikutuksen kautta vahvasti sukupuolen kautta muotoutuen.

Nuori tarvitsee tietoa omasta ja vastakkaisesta sukupuolesta voidakseen kehittää omaa sukupuolista tietoutta ja identiteettiä. (Liinamo 2005, 35). Jotta sukupuolisia stereotypioita voitaisiin purkaa ja tukea nuorten tasa-arvoisuuden kehittymistä oman seksuaalisen kehityksen ohella, kouluun tarvitaan tietopainotteisten oppituntien lisäksi nuoren minäkuvaan vahvistavia harjoituksia, sosiodraamaa ja väittelyitä, jossa nuoren aiempi tieto haastetaan konstruktivistisen oppimisenäkömyksen mukaan uudella. (Pötsönen ja Välimaa 1995, 47.) Seksuaalisuuden alueella esimerkiksi homoseksuaalisuudesta kertomista tulisi kuljettaa heteroseksuaalisuuden rinnalla seksuaaliterveyden opetuksessa, sillä myös seksuaalivähemmistöihin kuuluvat nuoret tarvitsevat malleja vastuuntuntoiseen seksuaalisuuteen kasvamisesta. (Cacciatore 2005, 152.)

3 SEKSUAALISUUS JA SEKSUAALITERVEYS

3.1 Seksuaali- ja lisääntymisterveys

2000-luvulla seksuaaliterveyden käsitteen käyttö on edelleen epäyhtenäistä ja horjuvaa. Taustalla on uskonnollisia ja poliittisia jännitteitä, joiden vuoksi monet ilmaisut ovat kiistanalaisia ja termien käyttö kirjavaa. Eurooppalaisissa yhteyksissä on 2000-luvulla eniten käytetty ilmaisua seksuaali- ja lisääntymisterveys. **Seksuaaliterveyteen** tai seksuaali- ja lisääntymisterveyteen liitetään kuuluvaksi kuitenkin aina seksuaalikasvatus, ei-toivotut raskaudet, raskauden keskeytykset, sukupuolitaudit, HIV ja nuorten seksuaaliterveys. Jos **lisääntymisterveys** mainitaan otsakkeessa, mukana ovat myös raskaus- ja lapsivuodeajan hoito ja vastasyntyneen hoito. (Kosunen 2006, 9). Lisääntymisterveyden katsotaan olevan oleellinen osa seksuaaliterveyttä. Se kuvastaa ihmisten mahdollisuuksia toteuttaa tyydyttävää ja turvallista seksielämää ja päättää omasta lisääntymisestä (Lottes 2000, 15, 20.) Seksuaali- ja lisääntymisterveyden sisällöissä vaihtelevasti mukana olevia teemoja ovat hedelmättömyys, keskenmenot, reproduktioon liittyvät syövät, seksuaalinen väkivalta, seksuaalineuvonta, seksuaalisten toimintahäiriöiden hoito ja seksuaalisen hyvinvoinnin edistäminen. (Kosunen 2006, 9). Nuorten kohdalla seksuaali- ja lisääntymisterveyttä käsitellään usein erilaisten tunnuslukujen avulla. Näitä ovat muun muassa raskaudenkeskeytysten määrät, yhdyntöjen aloittamisikä sekä eri ehkäisymenetelmien käyttö.

WHO:n sivuilla on esitelty seksuaaliterveyden, seksuaalioikeuksien ja seksuaalisuuden määritelmät (liite 5) vuodelta 2002, mutta niillä ei ole vielä virallista asemaa. WHO määritteli seksuaaliterveyttä vuonna 2000 seuraavasti: ”Hyvä seksuaaliterveys edellyttää positiivista ja kunnioittavaa asennetta seksuaalisuuteen ja seksuaalisiin suhteisiin sekä mahdollisuutta nautinnollisiin ja turvallisiin seksuaalisiin kokemuksiin ilman pakottamista, syrjintää ja väkivaltaa.” (Kosunen ja Ritamo 2004, 5.)

Seksuaaliterveys voidaan nähdä myös henkilökohtaista ja sosiaalista hyvinvointia rikastuttavana tekijänä joka toteutuakseen vaatii seksuaalioikeuksien tunnistamista ja edistämistä. (Promotion of sexual health 2000, 6.)

Cacciatore (2005, 155) määrittelee varhaisnuoren seksuaaliterveyteen kuuluvaksi seuraavia kehityshaasteita:

- totuttelemineen aikuistuvaan kehoon
- oman ulkonäön ja kelpaamisen pohtiminen ja arviointi
- tutustuminen kehossa herääviin seksuaalisiin tuntemuksiin
- totuttelemineen muuttuvaan seksuaaliseen fantasiamaailmaan
- yhteisössä olevien seksuaalinormien oppiminen
- tiedon hakemineen riskeistä, laista, sopivasta ja odotetusta käyttäytymisestä ja siitä, mitä seksissä tapahtuu

Kun kehityshaasteet ratkeavat hyvin, seksuaalisuuteen liittyvä epävarmuus ja hämmennys vähenevät ja nuori voi luottaa siihen, että hän hallitsee oman seksuaalisuutensa ja tietää asioista tarpeeksi. (Cacciatore 2005, 155.)

Koulussa seksuaaliterveyttä voidaan ajatella määriteltävän opetussuunnitelmassa, joka määrittää seksuaaliterveyteen liitetyt opetussisällöt (ks. s.16). Opetushallituksen sivuilta löytyvän Kosketus-materiaalin tavoitteena on edistää yläkouluikäisten nuorten seksuaaliterveyttä tukemalla nuorten tietojen ja ymmärryksen, arvojen ja asenteiden sekä sosiaalisten taitojen kehittymistä ja rakentumista. Materiaali on laadittu seksuaalikasvatuksen tueksi yhteistyössä Jyväskylän ammattikorkeakoulun, Stakesin sekä Helsingin ja Äänekosken kaupunkien kanssa osana seksuaalikasvatuksen kehittämishanketta. (Kosketus, <http://www.edu.fi/SubPage.asp?path=498,1329,1529,57205>)

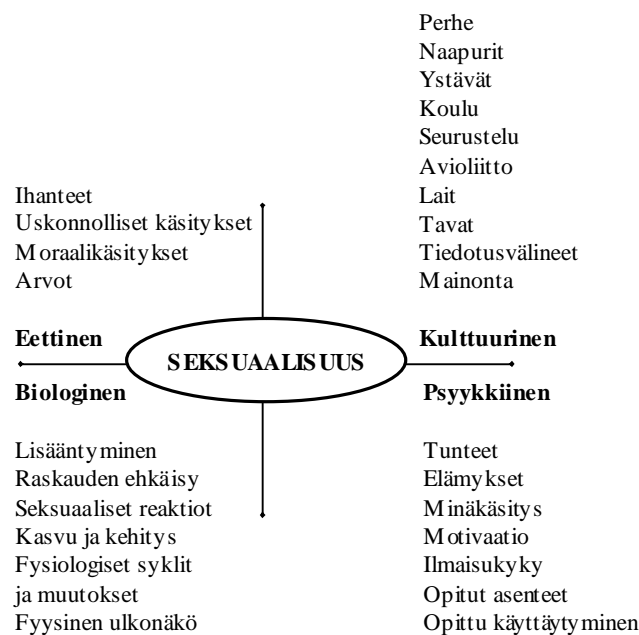
Kosketus-materiaalissa koulumaailman keskeisiksi seksuaaliterveyttä koskeviksi sisällöiksi on nimetty seuraavat tuntikokonaisuudet:

1. Arvot pohdittavana
2. Kehollisuus
3. Seksuaalisuudesta puhumineen, käsitteiden avaamineen
4. Sukupuolielinten anatomia ja hygienia
5. Ihmissuhteet
6. Seksuaalinen käyttäytymineen, raskaus ja ehkäisy
7. Seksuaalinen käyttäytymineen, sukupuolitaudit
8. Ei-toivottujen seksuaalisten tilanteiden välttämineen
9. Vuorovaikutustaidot ihmissuhteissa
10. Neuvottelutaidot ja ihmissuhteiden merkitys
11. Kondomin käyttötaidot
12. Väkivallan tunnistamineen ja ehkäisy

13. Ensimmäinen yhdyntä
14. Seksuaalisuuteen liittyvän painostuksen vastustaminen
15. Seksuaalikäyttäytymisen monet mahdollisuudet, seksi on muutakin kuin yhdyntää
16. Raskaus ja vanhemmuus
17. Mistä apua ja neuvoja
18. Miten keskustella kondomin käytöstä
19. Seksi ja seksuaalisuus vastakkaisen sukupuolen näkökulmasta

3.2 Seksuaalisuuden ulottuvuudet

Greenbergin ym. (1993, 5) esittelemän ja yleisesti käytetyn mallin mukaan seksuaalisuus nähdään koostuvaksi neljästä erilaisesta ulottuvuudesta, joita ovat *biologinen, psyykinen, eettinen ja kulttuurinen ulottuvuus* (kuvio 1). Kukin näistä ulottuvuuksista koostuu erilaisista osatekijöistä ja niiden keskinäinen suhde vaikuttaa siihen, kuinka yksilö seksuaalisuutensa kokee.



Kuvio 1 Greenbergin seksuaalisuuden eri ulottuvuudet (Greenberg ym. 1993, 5).

Eettisen ulottuvuuden käsittely sisältää kysymyksiä tavastamme kohdella itseämme ja muita ihmisiä. Pohdintojen perusteella tehdyt päätökset muokkaavat nuoren omaa seksuaalisuutta, kehittävät arvopohdintaa sekä reflektiivisiä taitoja. **Biologisen ulottuvuuden** sisällöt kuvastavat usein koulun pääsääntöisesti tarjoamaa perustietopakettia - kasvuun ja kehitykseen

liittyviä tietoja sekä seksuaalista kehittymistä. **Kulttuurinen ulottuvuus** antaa kehittyvälle nuorelle mahdollisuuden pohtia yhteiskuntaa ja sen määrittämiä tapoja, kuinka "pitäisi" naisina ja miehinä ajatella ja missä seksuaalisissa rooleissa "pitäisi" olla. Tämän päivän vaikuttajina toimivat media (radio, televisio, elokuvat, kirjat, lehdet jne.) ja sosiaaliset instituutiot (perhe, kirkko, koulu ja vertaisryhmät). **Psyykinen ulottuvuus** käsittää seksuaalisuuteen liittyvien asenteiden pohdintaa itseämme ja toisia kohtaan. Asenteet muodostuvat kokemuksista joita saamme ympäröivästä maailmasta ja muilta ihmisiltä. (Greenberg ym. 1993, 5-6.) Greenberg ym. (1993) toteavatkin mallin pohjalta, että seksuaalisuus on integroitunut osa kokonaispersoonallisuutta. Seksi on sitä, mitä teemme, seksuaalisuus on sen sijaan jotain sellaista, mitä olemme - paljon kokonaisvaltaisempaa.

4 KOULUN SEKSUAALIOPETUKSEN LÄHTÖKOHTIA

Terveyskasvatus on yksi terveyden edistämisen toimintastrategioista ja terveystieto-oppiaine on yksi terveyskasvatuksen toteuttamismuodoista. (Kannas 2005, 13.) Seksuaaliopetus on kirjattu uudessa opetussuunnitelmassa terveystieto-oppiaineen sisältöihin (Opetushallitus 2004, 201). Terveystiedon opetuksen tarkoitus on edistää oppilaiden hyvinvointia, terveyttä ja turvallisuutta tukevaa osaamista sekä kehittää oppilaiden tiedollisia, tunteiden säätelyä ohjaavia, sosiaalisia, toiminnallisia ja eettisiä valmiuksia. Opetuksen lähtökohdiksi määritellään lapsen ja nuoren arki, kasvu ja kehitys sekä ihmisen elämäntilanne. Oppilaslähtöisenä oppiaineena opetuksessa tulisi korostaa toiminnallisuutta ja osallistuvuutta. Tärkeiksi tavoitteiksi on myös mainittu tiedonhankintaan ja sen soveltamiseen liittyvien taitojen kehittäminen sekä terveyden ja hyvinvoinnin kriittisen arvopohdinnan edistäminen. (Opetushallitus 2004, 200.) Terveystieto määritellään yleissivistäviin ja reaaliaineisiin kuuluvana oppiaineena, jonka päämääränä on mahdollistaa terveysosaamiseen liittyvien tietojen ja valmiuksien omaksuminen. (Korhonen 2000, 22.)

Terveyskasvatuksen tavoitteista koulumaailmassa on esitetty monenlaisia näkemyksiä. Taustalla on erilaisia käsityksiä oppimisesta ja opetuksesta, terveyskasvatuksen tuottamien oppimistulosten luonteesta ja kasvatuksen lähtökohdista. Koulun terveyskasvatuksessa tulisi soveltaa kaikkia lähestymistapoja, joita ovat: lääketieteellinen -, rationaalinen -, voimavarakeskeinen - ja humanistinen terveyskasvatusmalli. Mainittujen lähestymistapojen tarkoituksenmukainen käyttö mahdollistaa kokonaisvaltaisemman ja moniarvoisemman terveyskasvatuksen, johon myös oppilaat osallistuvat motivoituneesti. (Kannas 2002, 413-415.)

Kannas (2002, 418) on täydentänyt terveyskasvatuksen lähestymistapoja esittämällä neljä terveyskasvatuksen kasvatuksellista tehtävää. Tässä tehtävät esitellään seksuaaliopetuksen esimerkkien avulla:

Sivistystehtävän mukaan opetuksen tavoitteena on tiedollisen ja taidollisen pääoman lisääntyminen, jotta vapaat ja harkitut terveyteen liittyvät valinnat mahdollistuvat. Sivistävän tehtävän piiriin kuuluvat pohdinnat siitä, mikä on keskeistä yleissivistykseen kuuluvaa tietoa ja mitkä ovat terveyden edistämisen kannalta perustavanlaatuiset kansalaistaidot. Tätä ydinainesta pohdittaessa tulisi huomioida nuorten omat tiedontarpeet ja vastata tarpeisiin

opetuksessa. Tunneilla voisi esimerkiksi vastata seuraaviin tyypillisiin nuoria huolettaviin kysymyksiin: ”Ovatko e-pillerit parempia ehkäisyvälineitä kuin kondomit?” tai ”Ovatko fritsut vaarallisia?” (Kannas 2002, 415.)

Kun terveys nähdään uusiutuvana ja kuluvana voimavarana, **mielenterveystehtävän** tavoitteena on edistää kasvatuksellisin keinoin ihmisten terveyteen liittyvien psyykkisten voimavarojen uusiutumista ja ehkäistä niiden epätarkoituksenmukainen kuluminen. Mielenterveystehtävän yksi tavoite on nuorten kokemien pelkojen ja ahdistusten väheneminen. Esimerkiksi seksuaalisuuteen liittyvää jännitystä voidaan ehkäistä käsittelemällä murrosikäisen epävarmuutta ja pelkoja ruumiinkuvan muuttuessa. Tärkeää on myös kiinnittää huomiota siihen, miten tietoja välitetään ja miten kysymyksiin vastataan. Viestinnällisen ilmapiirin tulisi olla nuorta kunnioittava, turvallisuutta ja luottamusta edistävä ja emotionaalisesti palkitseva. (Kannas 2002, 417.)

Virittävän terveysopetuksen tavoitteena on tarjota nuorelle terveyttä koskevaa tietoisuutta stimuloivia ideoita ja näkökulmia. Tavoitteena on oppimismotivaatiota vahvistavan tiedollisen ristiriidan saavuttaminen, ristiriidoista keskustelu ja niiden uudelleenjäsenitys opettajan johdolla. (Kannas 2002, 416.) Seksuaaliopetuksessa voitaisiin esimerkiksi pohtia mikä määrää seksuaalisen suuntautumisen tai miten nuorten seksuaalioikeuksien toteutumista voitaisiin maailmanlaajuisesti parantaa.

Muutostehtävän tavoitteena on tukea ja auttaa nuoren kehittymistä. Tehtävässä korostuu nuoren selviytymisen tukeminen nuoruuteen liittyvissä suurissa muutoksissa. Terveysosaamisen eli terveystietojen, -taitojen ja -asenteiden sekä arvostuksen edistäminen on muutosta avustavan tehtävän pyrkimys. (Kannas 2002, 417-418.) Opetuksessa tulisi tukea nuorta seksuaalisessa kehityksessä niin, että nuori kasvaisi seksuaalisuuteensa ilman traumatisoivia tapahtumia.

Kannas näkee, että koululaisia tulisi kannustaa ennen kaikkea osallistuviksi oppijoiksi passiivisen tiedon vastaanoton sijasta. Erilaiset toiminnalliset menetelmät mahdollistavat aktiivisen osallistumisen oppimisprosessiin ja edistävät terveystaitojen omaksumista ja harjoittelemista. (Kannas 2002, 421.) Voimaantumislähestymistavassa, joka liittyy konstruktiviseen oppimiskäsitykseen, oppilaiden omille terveystarinoille ja tulkinnoille sekä mielipiteillä jää enemmän tilaa. Oppilaat nostetaan osallistumista kannustavassa opetuksessa

opettajien rinnalle kyvykkäinä oman arkensa asiantuntijoina. (Kannas 2005, 24.) Tätä näkökulmaa voisi myös toteuttaa seksuaaliopetuksessa.

Konstruktivistisen oppimisenäkemyksen mukaan oppijan aktiivisuus syntyy motivaation, haastavan oppimistehtävän ja oppilaan itse tehtävälle asettamiensa tavoitteiden pohjalta (Salovaara 1997). Koro (1994, 125) mainitsee, että korkeatasoisiin oppimistuloksiin pääseminen edellyttää oppilaiden omaa aktiivista osallistumista oppimistilanteeseen ja tiedon soveltamista teoriasta käytäntöön.

Sosiokonstruktivisen oppimiskäsityksen mukaan oppiminen on yksilöllinen ja yhteisöllinen tietojen ja taitojen konstruktivinen rakennusprosessi. Oppiminen ja tiedonmuodostaminen ymmärretään sosiaalisesti ilmiöksi, jonka avulla oppijalle syntyy osallisuus tietoon ja kulttuuriin. Tällöin nähdään myös sosialisatioprosessin kehittyvän. Oppiminen tapahtuu vuorovaikutuksessa opettajan ja muiden opiskelijoiden kanssa. Tämä näkemys johtaa opetusmenetelmiin ja käytäntöihin, joissa yhteistyö ja sosiaalinen vuorovaikutus näyttelevät merkittävää osaa. Sosiokonstruktivisuuden didaktisia elementtejä ovat yksilöllisyys ja sosiaalisuus. Oppija hahmottaa ilmiöitä omakohtaisesti, mutta vahvistaa jo oppimaansa sosiaalisessa kanssakäymisessä. Sosiaalinen vaikutus muuttuu lopulta yksilölliseksi, kun ihminen toimii ja omaksuu tietoja ja taitoja yksilönä ryhmän sisällä. Yhteistoiminnallisuus oppimisessa on eräs sosiokonstruktivismin muoto. (Kauppila 2007, 114, 116.)

Yhteistoiminnallisessa oppimisessa oppijalle tarjoutuu mahdollisuus keskusteluun toisten kanssa ja luokkahuonevalta siirtyy nimenomaan opettajalta oppilaille. Yhteistoiminnallisuus lisää yhteisvastuuta, vuorovaikutustaitoja, tiedon analysointia ja arviointia jotka toimivat itseohjautuvan oppimisen välttämättöminä edellytyksinä. (Koro 1994, 125.) Sosiokonstruktivisen oppimisenäkemyksen mukaisia työmenetelmiä ovat muun muassa vastavuoroinen opettaminen, tiedon yhteisöllinen rakentaminen, projektioppiminen, aivoriihi ja ryhmätyöskentely (Kauppila 2007, 192.)

4.1 Terveystiedon opetussuunnitelma

Valtioneuvoston asetuksen (2001) mukaan terveystietoa opetetaan uuden opetussuunnitelman mukaisesti 7. - 9. vuosiluokilla yhteensä kolme vuosiviikkotuntia (=3x38h). Terveystiedolle on asetettu aiempaa selkeämmin omat tavoitteet, sisällöt sekä päättöarvioinnin kriteerit.

(Opetushallitus 2004, 200-202.) Ainereaaliuudistuksen käynnistyttyä keväällä 2007 terveystieto oli ylioppilaskirjoituksissa yksi valittavista reaaliainesta, jonka oppilas voi kirjoittaa (Kannas 2005, 27). Edelleen on kuitenkin hyvin koulu- ja opettajakohtaista, miten hyvin seksuaaliterveyden aihealueet käsitellään oppitunneilla.

Koulujen opetussuunnitelmien tulisi peilata käsitystä siitä, mitkä tiedot ovat tärkeimpiä tulevaisuuden kannalta, mitä tietoja oppilas pystyy tiettyssä ikävaiheessa vastaanottamaan ja kuinka paljon. Opetussuunnitelma tulisi luoda *yhteistyössä* muiden aineryhmien opettajien, nuorten, heidän huoltajiensa sekä kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisten kanssa. Näin nähdään, että opetuksen sisältöön tulee suunnitelmallisuutta, joka perustuu tietoon nuoren kehityksestä ja toiveista sekä määriteltyihin oppimistavoitteisiin (Opetushallitus 2004, 10). Terveystiedon yleisiä opetussuunnitelman tavoitteita voidaan soveltaa myös seksuaaliopetukseen (ks. taulukko 1).

Taulukko 1. Terveystiedon 7. - 9. luokkien tavoitteet opetussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus 2004, 200-201).

Terveystiedon tavoitteena on, että nuori oppii

- Ø tuntemaan ihmisen kasvun, kehityksen ja elämänkulun tunnuspiirteitä ja oppii ymmärtämään nuoruuden fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista kehitystä.
 - Ø ymmärtämään yhteisöllisyyden, ihmissuhteiden sekä keskinäisen huolenpidon merkityksen ihmisten hyvinvoinnissa.
 - Ø Ymmärtämään itseään ja ihmisten erilaisuutta sekä terveyteen, vammaisuuteen ja sairauksiin liittyviä arvoja ja näkemyksiä.
 - Ø Kuvaamaan ja arvioimaan terveyttä edistäviä ja sairauksia aiheuttavia tekijöitä sekä tunnistamaan ja pohtimaan terveyteen ja turvallisuuteen liittyviä valintoja.
 - Ø Huolehtimaan itsestään ja ympäristöstään, tunnistamaan ennaltaehkäisyn ja avun tarpeen sekä toimimaan tarkoituksenmukaisesti terveyteen, sairauteen ja turvallisuuteen liittyvissä tilanteissa.
 - Ø Arvioimaan ympäristön, elämäntavan, kulttuurin ja median merkitystä turvallisuuden ja terveyden näkökulmasta.
 - Ø Tunnistamaan, ymmärtämään ja kehittämään terveydelle ja hyvinvoinnille tärkeitä selviytymisen taitoja.
 - Ø Käyttämään terveyteen ja sairauteen liittyviä käsitteitä ja tiedonhankintamenetelmiä ja hyödyntämään niitä terveyden edistämiseksi.
 - Ø Ymmärtämään sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkityksen yhteisöjen kuten perheen, koulun, vertaisryhmän ja yhteiskunnan hyvinvoinnin edellytyksenä.
-
-

4.2 Seksuaaliopetuksen tavoitteet

Terveystiedon yleisten tavoitteiden (ks. taulukko 1) perusteella tulisi laatia koulukohtainen, mutta mielellään koko maan kattava yhtenäinen seksuaalikasvatussuunnitelma. Koko maan kattava seksuaalikasvatussuunnitelma tehostaisi seksuaalikasvatustyötä, varmistaisi opetuksen laadun maan kaikilla alueilla ja helpottaisi opettajien työtä. (Cacciatore 2005, 187.)

Opetusmenetelmien osalta myös seksuaaliopetuksen tulee olla oppilaslähtöinen, toiminnallisuutta ja osallistuvuutta tukeva. Liinamon (2005, 84) tekemässä yhteenvedossa todetaan, että suunnitelmallisen seksuaalikasvatuksen on poikkeuksetta todettu lisäävän nuorten seksuaaliterveystietoja kansainvälisissä, koeasetelmallisissa ja väestötasoisissa arviointitutkimuksissa. Monipuolisen ja useammalla kuin yhdellä oppitunnilla annetun seksuaaliopetuksen on todettu oleellisesti parantavan nuorten seksuaaliterveystietoja ja melko vähäinenkin seksuaaliopetus on merkittävästi vähentänyt niiden nuorten osuutta, joiden seksuaaliterveystiedoissa on puutteita (Liinamo ym. 2000b, 293, 298). Koululla on siten tärkeä rooli terveystietojen viestittäjänä ja terveystaitojen opettajana; seksuaaliopetuksen suunnitelmallinen toteuttaminen on hyvin perusteltua.

Alla on poimittu opetussuunnitelman terveystiedon keskeisten sisältöjen kohdasta seksuaaliopetusta koskevia kohtia:

Kasvu ja kehitys:

Nuoruuden kasvun ja kehityksen erityispiirteitä, kehittyvä seksuaalisuus.

Terveys arkielämän valintatilanteissa:

Seksuaaliterveys: ihmissuhteet, seksuaalisuus, käyttäytyminen ja niihin liittyvät arvot ja normit.

Voimavarat ja selviytymisen taidot:

Tunteet ja niiden ilmaiseminen. Kehitykseen ja elämäntilanteeseen liittyvät muutokset ja niistä selviytyminen.

Terveys, yhteiskunta ja kulttuuri:

Keskeiset terveys- ja hyvinvointipalvelut. Lasten ja nuorten oikeuksia, toiminnan rajoituksia ja seuraamuksia koskeva lainsäädäntö. (Opetushallitus 2004, 201.)

Opetussuunnitelman päättöarvioinnissa arvosanalle 8 oppilaan tulisi tietää seksuaaliterveydestä (kohdassa Terveys arkielämän valintatilanteissa) raskauden ehkäisyn merkitys ja siihen liittyviä menetelmiä seksuaaliterveyden perusteiden lisäksi. Oppilaan tulisi myös osata pohtia ja perustella vastuullista seksuaalikäyttäytymistä. (Opetushallitus 2004, 202.)

5 AIEMPIÄ TUTKIMUKSIA

Ihmissuhde- ja sukupuolikasvatus liitettiin Suomessa koulujen opetussuunnitelmiin vuonna 1970. Seksuaalikasvatus tehostui 1970-1980 -luvulla, ja nuorten seksuaaliterveystiedot parantuivat ja raskauden keskeytykset vähenivät. Seksuaalikasvatuksen valtakunnallista ohjausta vähennettiin 1990-luvulla samalla, kun kuntien ja koulujen vastuuta lisättiin. Tällöin myös järjestöjen merkitys vahvistui palveluiden tuottamisessa ja kehittämisessä. Koulujen seksuaaliopetus näytti huonontuvan ja nuorten raskaudenkeskeytykset yleistyvät jälleen pitkään jatkuneen vähenemisen jälkeen. (Puusniekka 2005).

5.1 Nuorten seksuaaliterveystiedot

Kouluterveyskyselyn vuosien 1998 ja 1999 *seksuaaliterveystietoja mittaavassa*, yhdistetyssä aineistossa oppilailla oli eniten puutteita sukupuolitauteihin ja raskaaksi tuloon liittyvissä tiedoissa. Tässä aineistossa yhdeksäsluokkalaisista heikot tiedot oli joka kolmannella pojalla ja joka kahdeksannella tytöllä. Poikien ja tyttöjen tietotason ero yhdeksännellä luokalla oli suurempi kuin kahdeksannella luokalla. Viidesosa nuorista ei tiennyt, että vain kondomi suojaa sukupuolitaudeilta. Klamydian yhteys hedelmättömyyteen ja sukupuolitautilien oireettomuus tunnettiin myös heikosti. Kolmasosa oppilaista ei tiennyt, että ensimmäinen yhdyntä voi johtaa raskauteen. Seksuaaliterveystietoja tutkittiin seitsemällä tietoväittämällä, jotka käsittelivät seksuaalista kypsymistä, raskaaksi tuloa, sukupuolitauteja ja homoseksuaalisuutta. Seksuaaliasioiden kokeminen ajankohtaiseksi oli selvässä yhteydessä seksuaaliterveystietoihin. Tytöillä yhteys oli voimakkaampi kuin pojilla. Merkittävällä osalla 14-16 -vuotiaista oli varsin heikot tiedot seksuaaliterveydestä. Erityinen ongelma on omien kokemusten karttumisen heikko yhteys tietoihin, varsinkin pojilla. Seksuaaliopetuksen kehittämisessä nähtiin erityisenä haasteena seksuaalisesti varhain kypsyvät pojat. (Liinamo ym. 2000a, 4603- 4609). Seksiasioden ajankohtaisena kokemisessa oli suuria eroja samalla luokalla eri kehitysvaiheessa olevien oppilaiden kesken, josta voidaan ajatella aiheutuvan pedagogisia haasteita. (Liinamo ym. 2000a, 4608-4609).

Vuosien 1998/1999 jälkeisenä kahtena vuonna Kouluterveyskyselyn seksuaaliterveyttä koskevat tiedot paranivat selvästi, mutta pysyivät sen jälkeen ennallaan. Vuonna 2004/2005 huonot tiedot oli neljänneksellä oppilaista. (Luopa ym. 2006, 23).

Väestöliiton vuonna 2000 alullepanemassa seksuaaliterveystietokilpailussa kyseisenä vuonna 49,6 prosenttia kahdeksaluokkalaisista vastasi oikein kyselylomakkeen seksuaalitietoja mittaaviin kysymyksiin. Vuonna 2006 oikein vastasi 69 prosenttia oppilaista. Kysymykset sisälsivät kaksi pääteemaa: anatomiaan, fysiologiaan ja murrosiän kehitykseen liittyvät kysymykset sekä seksuaaliseen kanssakäymiseen liittyvät kysymykset, joihin sisältyi muun muassa raskaus ja sukupuolitaudit. Molemmilla sukupuolilla oli keskimäärin huonot tiedot seksuaalisesta kanssakäymisestä ja sukupuolitaudeista (=korkeintaan puolet vastauksista oikein). Tutkijoiden mukaan osa näistä tiedonpuutteista näyttäytyy erityisen merkityksellisinä. Näitä olivat huonot tiedot immenkalvosta, kuukautiskierron vaikutuksesta raskaaksi tulemiseen, e-pillerin ehkäisyvarmuudesta suhteessa kondomiin, sukupuolitautilien tutkituttamisen vaihtoehtoista, sukupuolitautilien oireettomuuden yleisyydestä, naisen ensimmäisen orgasmin ajoittumisesta ja ensimmäisen yhdynnän kivuliaisuudesta. Näistä asioista tarvittaisiin tutkijoiden mukaan koulussa siis vielä perinpohjaisesti lisää tietoa. Pojilla koulun seksuaaliopetus liittyi melko vahvasti heidän saavuttamiinsa seksuaalitietoihin tyttöjen yhteyden ollessa suhteellisen pieni. Koulun seksuaaliopetus oli tämän perusteella pojille tärkeämpää kuin tytöille. (Kontula ja Meriläinen 2007, 126-128).

5.2 Nuorten seksuaaliopetuksen sisältötoiveet

Pötsönen ja Välimaa (1995) tutkivat ryhmähaastatteluilla, *mistä aiheista seksuaaliopetuksen tunneilla oli 14-15-vuotiaiden nuorten mielestä keskusteltu ja mistä he haluaisivat saada lisää tietoa*. Ryhmien vastauksissa korostui saadun opetuksen ehkäisy painotteisuus - nuorilla oli paljon pinnallista tietoa ehkäisymenetelmistä, hinnoista ja saatavuudesta, mutta eri ehkäisymenetelmien käytöstä ei ollut kaikilla riittävästi tietoa. Pojat eivät ottaneet selvää kantaa ihmissuhteiden opetukseen, tytöt taas toivoivat lisää ihmissuhdeaiheisiin liittyvää keskustelua sekä sosiaalisten taitojen opettamista koulun seksuaalikasvatustunneilta.

Nykänen ja Sironen teettivät vuonna 1996 kirjallisen kyselyn kahden koulun 9-luokkalaisille *seksuaaliopetusvideon sisältöaiheista ja seksuaaliopetuksen toivotuista aiheista*. Tytöt toivoivat lisää tietoa ja keskustelua ehkäisystä, abortista, seksuaalivähemmistöistä, gynekologisesta tutkimuksesta, raskaudesta, itsetyydytyksestä, sopivasta seksuaalisuhteen aloituksesta ja seurustelukumppanin kanssa keskustelusta, esileikistä, tunteiden osoittamisesta, suuseksistä, seksuaalisista pulmista sekä inestistä. Vastaavasti pojat toivoivat tietoa itsetyydytyksestä, yhdyntäteknikasta ja -asunnoista, suuseksistä, pornosta, naisen halusta,

nautinnosta, orgasmista, raskaudesta ja mahdollisista seksuaalisuuden ongelmista. Rakkaus, rakastelu ja seksikokemusten merkityksistä puhuminen nousivat esiin sekä tyttöjen että poikien toiveissa. Tytöt toivoivat myös keskusteluja sekaryhmissä, pojat suoraa ja rehellistä puhetta sekä enemmän tunteja seksuaaliopetukseen (Nykänen ja Sironen 1996, 43, 45, 49-52).

Lehtosen haastattelemat *ei-heteroseksuaaliset nuoret taas kritisoivat koulun opetuksen ja oppikirjojen heterokeskeisyyttä sekä heteroseksuaalisen ydinperheen merkityksen korostamista*. Nuoret kokivat ehkäisy- ja sukupuolitautilistuksen keskittyvän lähinnä eri sukupuolta olevien seksisuhteisiin, jolloin koulu loi huomaamattaan idealisoidun kuvan aikuisten seksuaalisuudesta jättäen nuorten tilanteen seksuaalisine suuntautumisineen, toiveineen ja pelkoineen tarkastelun ulkopuolelle. (Lehtonen 2004, 156). Malisen (2005) yhdeksäsluokkalaisille suunnatun kyselylomaketutkimuksen mukaan nuorten asenteet seksuaalivähemmistöjä kohtaan ovat pääasiassa myönteiset, kaupungissa kuitenkin myönteisemmät kuin maaseudulla ja tyttöjen myönteisemmät kuin poikien. Kouluopetuksen suunta oppikirjojen perusteella on menossa informatiivisempaan, avoimempaan ja suvaitsevampaan suuntaan.

6 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSONGELMAT

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää miten 9.-luokkalaiset nuoret ymmärtävät seksuaaliterveyden käsitteen. Toisena tavoitteena oli selvittää nuorten toiveita ja ehdotuksia koulun seksuaaliopetuksen sisällöille. Tavoitteena oli nostaa esiin nuorten ääni – miten ja mitä he toivoisivat koulussa heille opetettavan seksuaalisuudesta. Tutkimuksen viitekehyksenä toimi uudistettu opetussuunnitelma.

Tutkimusongelmat:

1. Miten nuoret ymmärtävät seksuaaliterveyden ja seksuaalisuuden käsitteen?
2. Millaisia ehdotuksia ja toiveita nuorilla on liittyen opetustuntien sisältöihin eri luokka-asteilla?
3. Millaisia opetusmenetelmiä nuoret toivoisivat ja millainen olisi heidän mielestään hyvä seksuaaliopetuksen opettaja?

7 TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN

Aineisto kerättiin Jyväskylän Kilpisen koulun yhdeksäsluokkalaisilta keväällä 2005. Koululla oli lukuvuonna 2004-2005 käytössä Jyväskylän kaupungin yleinen opetussuunnitelma, jota koulun rehtori Sami Kalaja oli aktiivisesti tekemässä kaupungin terveystiedon suunnitteluryhmän puheenjohtajana (ks. liite 1). Kilpisen koulun terveystiedon opetuksen lähtökohtia ovat rehtori Sami Kalajan mukaan omakohtaisuus, paikallisuus, toiminnallisuus ja elämyksellisyys, jolloin terveydestä pyritään puhumaan nuorten omien kokemusten kautta.

Tutkimusjoukko kerättiin kiertämällä kaikkien yhdeksäsluokkalaisten tunneilla jakamassa suullista ja kirjallista tietoa (liite 2) tutkimuksesta ja tulevista haastatteluista. Samalla oppilaita pyydettiin ilmoittautumaan seuraavana päivänä mukaan tutkimukseen niin halutessaan. Ilmoittautumispäivänä ilmoittautui vapaaehtoisuusperiaatteen mukaan yhteensä kymmenen tyttöä ja seitsemän poikaa, joista muodostettiin kaksi tyttöryhmää ja yksi poikaryhmä. Sairastapausten vuoksi lopullisissa haastatteluryhmissä oli yhdessä tyttöryhmässä kolme henkilöä, toisessa viisi ja poikaryhmässä seitsemän henkilöä. Lopullinen tutkimusjoukko oli siis 15 henkilöä.

Yhdeksäsluokkalaisille järjestettiin keväällä 2005 seksuaalisuuden teemaviikko, mutta ei varsinaista muuta terveystiedon opetusta. He olivat aiemmin saaneet terveystiedon opetusta puolikkaan kurssin seitsemännellä ja kahdeksannella luokalla. Teemaviikon toteutukseen kuului, että 7.-9.-luokkalaiset saivat luokka kerrallaan tutustua päivän ajan seksuaalisuuteen liittyviin teemahuoneisiin, joissa käsiteltiin terveydenhoitajaopiskelijoiden kanssa itsetuntoa, seurustelua ja tunteita. Tutkimusaineisto kerättiin teemaviikon jälkeen. Seksuaaliopetukseen oli vakiintunut vierailu perhesuunnitteluneuvolaan osana kahdeksannen luokan tuntisisältöjä.

Kilpisen koulussa terveystiedon opetusta antavat pääosin liikunnanopettajat sekä koulun rehtori, joka toimii myös liikunnanopettajana.

7.1 Ryhmähaastattelu ja teemojen muodostaminen

Tässä työssä käytettiin aineiston hankintamenetelmänä teemoiteltua ryhmähaastattelua, joka tarkoittaa ryhmässä tapahtuvaa ja haastattelijan ylläpitämää keskustelua ennalta laaditun haastattelurungon pohjalta. Ryhmähaastattelu sopii käytettäväksi samoissa tilanteissa kuin avoin haastattelu: tutkittaessa emotionaalisesti arkoja aiheita tai ilmiöitä, joista haastateltavat eivät päivittävin ole tottuneet keskustelemaan, kuten seksuaaliterveys ja seksuaalisuuteen liittyvät ajatukset. (Hirsjärvi ja Hurme 2000, 96.)

Haastattelun etukäteen valitut teemat perustuivat tutkimuksen viitekehystenä toimivaan uuteen terveystiedon opetussuunnitelmaan ja sen seksuaaliterveysosioon. Uuden opetussuunnitelman sisältämän laajemman tuntimäärän takia siinä käsitellään laajemmin seksuaaliterveyttä kuin vanhassa opetussuunnitelmassa. Uusi opetussuunnitelma valittiin teemojen pohjalle, jotta nuorilta saataisiin monipuolisempaa palautetta seksuaaliopetuksen sisällöistä. Haastattelukysymyksistä laadittiin aiheen mahdollisen arkuuden vuoksi mahdollisimman arkisilta kuulostavat ja yksinkertaiset, jotta kysymyksiin olisi helppo vastata.

Tutkimusta varten laadittiin teemahaastattelurunko (ks. liite 3), jota käytettiin kaikissa kolmessa haastattelussa. Kysymysten järjestystä vaihdettiin syntyneen keskustelun mukaisesti. Haastattelurunko kysymyksineen esitettiin neljällä oppilaalla (kaksi tyttöä ja kaksi poikaa erikseen) vapaamuotoisessa keskustelutilaisuudessa, missä oppilaat lukivat kysymykset ja kommentoivat niiden ymmärrettävyyttä ja järjestystä. Käytyjen keskustelujen pohjalta teemojen järjestystä haastattelulomakkeeseen ei vaihdettu, eikä kysymyksiä jaettu etukäteen, koska ne olivat oppilaiden mielestä johdonmukaisia ja selkeitä.

Esitestaukseen osallistuneet oppilaat toivoivat, että haastattelutilanteessa selvitettäisiin seksuaaliterveyden ja seksuaalisuuden käsitteet (liittyen kysymykseen 1, ks. liite 4) ennen seuraaviin kysymyksiin siirtymistä. Oppilaat saivat siis ensin kertoa, mitä heidän mielestään käsitteisiin kuului ja sen jälkeen haastattelija kertoi omin sanoin käyttäen arkikieltä miten seksuaaliterveys ja seksuaalisuus on määritelty. Tutkijan määritelmä perustui Promotion of Sexual Health – teokseen (ks. liite 4). Näin pyrittiin varmistamaan, että käsitteet eivät jää kenellekään epäselviksi ja että oppilaat ymmärtävät loput kysymykset laajasta seksuaaliterveyden näkökulmasta. Näin ajateltiin saatavan enemmän tietoa siitä, mitä oppilaat mahdollisesti olivat jääneet kaipaamaan koulun seksuaalisuusopetuksesta. Tällä haluttiin

myös herätellä ajatuksia haastattelua varten, sillä oppilaille ei ollut teemaviikon lisäksi muuta terveystietoon liittyvää opetusta yhdeksännellä luokalla. Tarkoituksena ei ollut ohjata oppilaita vastaamaan seuraaviin kysymyksiin tiukasti annetun määritelmän pohjalta, vaan herätellä heitä huomaamaan, miten laajasta käsitteestä on kyse. Tämä myös sanottiin ääneen määritelmien avaamisen jälkeen.

Poikaryhmän varsinaisessa haastattelussa osa kysymyksistä tuntui hieman vaikeilta. Välillä kysymyksiä seurasi pitkä hiljaisuus ja välillä pojat pyysivät toistamaan kysymyksen. Osa pojista myös keskusteli keskenään välillä asian vierestä. Tällöin haastatteliija käytti apukysymyksiä, joiden avulla pääkysymys selitettiin hieman eri tavalla ja pyysi kaikkia osallistumaan keskusteluun kyseisestä aiheesta.

Pojat viittasivat haastattelussa että seitsemännellä luokalla ei olisi vielä tarvetta käsitellä ”fyysistä puolta” vaan vasta kahdeksannella. Pojat tuntuivat olevan hiukan vaivaantuneita itse selittämään, mitä he fyysisyydellä tarkoittivat ja luokkaan syntyi täysi hiljaisuus. Tutkija purki poikien itse esille tuoman fyysisyyden käsitteen luettelemalla itselle mieleen tulleita asioita, jotka pojat saivat joko hyväksyä tai hylätä ja sijoittaa opetettavat aiheet eri luokkatasoille. Tutkija luetteli seuraavia asioita: mitä murrosiässä tapahtuu fyysisiä muutoksia, ihmisen anatomia eli sukupuolielinten rakenne, siemensyöksyt, kuukautiset, itsetyydytys, kiihottuminen, orgasmi, esileikki, yhdyntä ja ehkäisyn taitaminen kondomin asettamisen muodossa. Muuten haastatteluissa oppilaat tuottivat aineiston itse.

7.2 Aineiston keruu

Aineisto kerättiin yhden viikon aikana keväällä 2005. Tutkimukseen saatiin lupa koulun rehtorilta, joka vastaa koulun sisäisestä toiminnasta. Lupaa oppilaiden vanhemmilta ei kysytty. Nuoret osallistuivat haastatteluihin nimettöminä sekä vapaaehtoisesti, eikä haastatteluihin osallistuneita ole mahdollista tunnistaa jälkikäteen tulosten perusteella. Esitestaustilanteessa oppilaat toivoivat haastatteluiden toteuttamista erikseen tyttö- ja poikaryhmissä, joissa keskusteleminen arvioitiin helpommaksi kuin sekaryhmissä. Haastattelut tapahtuivat oppilaiden ilmoittautumisen jälkeisellä viikolla. Jokainen haastattelu tehtiin vapaana olevassa luokassa ja kestoltaan kaikki haastattelut olivat noin 45 minuuttia eli yhden oppitunnin pituisia. Haastattelun alussa kerrattiin lyhyesti tutkimuksen tarkoitus ja pyydettiin oppilaita kunnioittamaan myös keskenään vastausten luottamuksellisuutta. Heille

myös kerrottiin, että haastattelun jälkeen voisi vielä erikseen jäädä keskustelemaan mieltä vaivaavista asioista jos tarvetta ilmenisi. Kukaan ei kuitenkaan jäänyt keskustelemaan haastattelujen jälkeen, mutta kaikki ryhmät antoivat palautetta mukavasta keskustelumahdollisuudesta.

Kaikki haastattelut nauhoitettiin ja purettiin litteroimalla haastatteluviikon jälkeisten kahden viikon aikana. Litteroinnissa kirjoitettiin ylös kaikki puhe ja taustalta kuuluvat äänet sekä pitkät hiljaisuudet, joita keskusteluissa välillä syntyi. Tutkimuspäiväkirjaa pidettiin haastattelujen tunnelmasta ja niiden onnistumisesta sekä mahdollisesti haastatteluun vaikuttaneista tekijöistä.

7.3 Aineiston analyysi

Varsinainen aineiston analyysi aloitettiin kesällä 2007 lukemalla aineisto useaan kertaan. Samalla myös nauhat kuunneltiin uudestaan ja varmistettiin, että tekstit ja nauhat olivat yhdenmukaiset.

Jokainen haastatteluaineisto oli kirjoitettu eri värillä ja koodattu vielä varmuuden vuoksi, jolloin eri haastattelueryhmien vastauksen voitaisiin erottaa vielä tyyppitelystä aineistosta. Koodeina käytettiin yksinkertaisesti T1=ensimmäinen haastateltu tyttöryhmä, T2= toinen haastateltu tyttöryhmä ja P=poikaryhmä. Näin vertailu myös tyttöjen ja poikien vastausten välillä oli mahdollista.

Tyypillistä koko aineiston analyysille oli aineistoon palaaminen jatkuvasti analyysin edetessä. Tällä haluttiin varmistaa kontekstuaalisuuden idea, jonka mukaan asioiden merkitys syntyy jossain tietyssä asia- tai merkitystilanteessa (Eskola ja Suoranta 2001, 50).

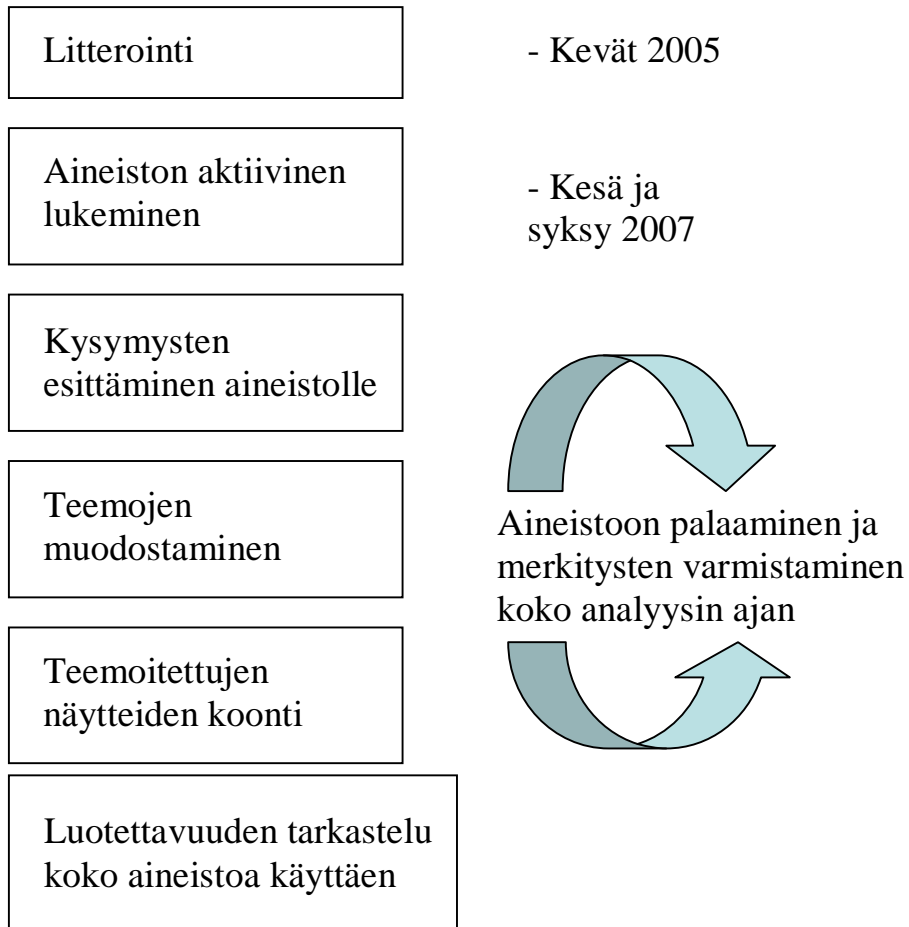
Ryhmähaastattelut analysoitiin käyttämällä teemoittelua. Se on tapa, jossa aineistosta nostetaan esiin tutkimusongelmien mukaisia kuvaavia teemoja. Tämä mahdollistaa teemojen esiintymisen tarkastelun. Sitä käytetään, kun aineistosta poimitaan tutkimusongelman kannalta olennaista tietoa, vastauksia tai tuloksia. (Eskola ja Suoranta 2001, 174, 178-179).

Teemoittelussa, kuten muissakin laadullisessa tutkimuksessa, on tärkeää määrittää analyysiyksikkö ennen analyysin aloittamista. Yksikkö voi olla sana, keskustelussa lause,

lauseen osa tai ajatuskokonaisuus joka sisältää useampia lauseita. (Tuomi ja Sarajärvi 2003, 110-112.) Tässä tutkimuksessa analyysiyksiköksi valittiin ajatuskokonaisuus, joka saattoi olla lause tai useampia lauseita

Teemoittelua käytettiin etsimään aineistosta vastauksia tutkimuskysymyksiin. Myös tutkimuskysymysten ulkopuolelta esiin nousseet asiat nostettiin esiin ja kerättiin uudeksi teemaksi. Tämän jälkeen aineisto pelkistettiin aineistolähtöisesti eli induktiivisesti. Pelkistämällä tarkoitetaan tutkimukselle epäolennaisten asioiden karsimista pois aineistosta. (Tuomi ja Sarajärvi 2003, 110-112.) Tulososassa on esitelty autenttisia tekstikatkelmia.

Abduktiivista lähestymistapaa hyödynnettiin tulosten tulkintavaiheessa, kun saatuja vastauksia verrattiin teoriaosuudessa esiteltyihin aikaisempiin tutkimuksiin. Teemoittelu vaatii teorian ja aineiston vuorovaikutusta, jotta tutkimus ei jäisi pelkäksi sitaattikokoelmaksi (Tuomi ja Sarajärvi 2003, 175). Analyysi perustuu tulkintaan ja päättelyyn, jossa edetään empiirisestä aineistosta kohti käsitteellisempää näkemystä tutkittavasta ilmiöstä. Empiirinen aineisto liitetään näin teoreettisiin käsitteisiin ja tuloksissa esitetään empiirisestä aineistosta muodostettu malli tai aineistoa kuvaavat teemat. (Tuomi ja Sarajärvi 2003, 114-115.)



Kuvio 2. Analyysin kulku

8 TULOKSET

Seuraavassa esitellään tutkimuksen tulokset tutkimuskysymysten mukaisesti.

8.1 Seksuaalisuus ja seksuaaliterveys nuorten ymmärtäminä

Seuraavaksi on esitettyjä autenttisia, kokonaisia lainauksia niiden alkuperäisissä muodoissa tyttöjen ja poikien käsityksistä siitä, mitä heidän mielestään seksuaalisuuden ja seksuaaliterveyden käsite tarkoittaa:

SEKSUAALISUUS:

Tytöt:

1. *"Siihen kuuluu seurustelu ja seksin harrastaminen"*
2. *"Se on sitä kun murrosiässä (seksuaalisuus, S.S) tulee vahvemmaksi"*
3. *"Kun kiinnostuu joko samasta vai vastakkaisesta sukupuolesta"*
4. *"Sinuna olemista itsensä ja omien tunteidensa kanssa"*
5. *"Käsitys siitä, mikä on oma seksuaalinen suuntautuminen"*

Pojat:

1. *"Että jokaisella on erilainen seksuaalisuus, jokainen on erilainen sillä tavalla"*
2. *"Vaatetuksesta ja puheestakin voi päätellä seksuaalisuudesta, siitä että minkälaisia juttuja heittää"*

Poikien vastauksissa korostui seksuaalinen suuntautuminen. He tiedostivat, että ihminen voi olla eri tavoin seksuaalisesti suuntautunut, mutta eivät alkaneet nimetä erilaisia suuntautumisia. Vaatetuksella ja puhetyylillä (2) voidaan ajatella, että haettiin seksuaalisuuden ilmentämisen eri muotoja. Pojat tuntuivat olettavan, että seksuaalisuus voisi näkyä ulospäin ja sitä voisi korostaa vaatetuksella. Myös tytöt toivat esiin seksuaalisen suuntautumisen (3, 5) ja viittasivat, että kiinnostua voi joko tytöistä tai pojista. Tytöt yhdistivät sekä seksuaaliterveyden että seksuaalisuuden käsitteisiin tunteet (tunnejutut ja sinuna oleminen itsensä ja tunteiden kanssa) sekä murrosiän. Seksuaalisuuden käsitteessä murrosiällä vahvemmaksi tuleminen (2) viittasi oman seksuaalisuuden tunteen vahvenemiseen iän myötä: *"murrosiässä se (seksuaalisuus, S.S.) tulee niinku vahvemmaks tai sillee et ei sitä kuusvuotiaana mieti vielä"*. (T2-ryhmä) Tytöt liittivät seksin harrastamisen (1) molempiin käsitteisiin, seurustelun (1) ainoastaan seksuaalisuuteen.

Promotion of sexual health – teoksessa esitettyyn seksuaalisuuden määritelmään (ks. liite 4) verrattuna pojat viittasivat seksuaaliseen suuntautumiseen ja sukupuoli-identiteettiin sekä seksuaalisuuden ilmentämiseen (vaatetus ja puhetyyli). He eivät kuitenkaan liittäneet käsitteeseen emotionaalisia puolia, lisääntymistä tai sitä, että seksuaalisuus on osa sitä, mitä olemme. Tyttöjen vastauksissa viitattiin myös seksuaaliseen suuntautumiseen ja oman seksuaalisuuden kokemukseen ja löytämiseen. He ymmärsivät, että seksuaalisuutta voi ilmentää seurustelulla ja seksillä eli toiminnalla, mutta eivät liittäneet toimintaan yksityiskohtaisesti rooleja, haluja, tai muita laajasti seksuaalisuuteen liitettäviä tekijöitä.

SEKSUAALITERVEYS:

Tytöt:

1. *“Valistusta sukupuolitaudeista ja ehkäisystä”*
2. *”Tietoa ihmisen kehityksestä kun on nuori ja tulee seksuaalihaluja”*
3. *“Oman kehon tuntemista”*
4. *“Seksiin liittyviä terveydellisiä seikkoja”*
5. *“Tunnejuttuja”*
6. *”Että on tietoa mitä tekee seksiasioissa”*

Pojat:

1. *“Sukupuolitautilien puutetta”*
2. *“Sukupuolitautilien olemassaoloa”*
3. *“Miten sukupuolitauteja ehkäistään”*

Pojat määrittelivät seksuaaliterveyden käsitettä sukupuolitautilien avulla. Vaikka tyttöjen käsitys oli laajempi, heidänkin vastauksensa olivat epävarmoja, eivätkä heidän osanneet selittää mitä tarkoittivat esimerkiksi tunnejutuilla (5).

Vastauksista käy ilmi, että seksuaaliterveyden käsitettä värittävät paljolti sukupuolitaudit ja ehkäisy molemmille sukupuolille. Tytöt selittivät, että tieto ihmisen kehityksestä (2) sekä oman kehon tunteminen (3) liittyivät murrosiän mukana tuomiin kehon muutoksiin sekä seksuaalisuuden heräämiseen. Tytöt kertoivat, että he liittävät sukupuolitaudit myös osaksi seksiin liittyviä terveydellisiä seikkoja (4), mutta etteivät osanneet oikein selittää enempää mitä muuta käsitteeseen voisi kuulua. Että on tietoa mitä tekee seksiasioissa (6) kertoi vastaajan halusta tietää enemmän seksin suorittamisesta ja siitä, miten esimerkiksi yhdyntä etenee ja miten siinä tilanteessa kuuluisi toimia.

Poikien vastaukset olivat hyvin niukkoja ja yksiselitteisiä. Miten sukupuolitauteja ehkäistään - kohdassa (3) muutama poika tarkoitti tietoa siitä, miten välttyä sukupuolitaudeilta, mutta he eivät liittäneet vastausta esimerkiksi tietoon ehkäisyvälineiden käytöstä.

Verrattuna *Promotion of sexual health* – teoksen määritelmiin (ks. liite 4) pojille seksuaaliterveys oli sairauksia tai niiden puutetta, eivätkä he yhdistäneet seksuaaliterveyteen oikeutta toteuttaa seksuaalisuutta tai näkökulmaa subjektisesta hyvinvoinnin kokemuksesta. Tyttöjen vastauksista voi päätellä, että he liittivät seksuaaliterveyteen riittävän tiedon saannin, jonka voi ajatella edesauttavan seksuaaliterveyden toteutumista. Oman kehon tuntemisen voisi löyhästi liittää subjektiiviseen kokemukseen hyvinvoinnista. Myös tyttöjen vastauksista puuttui oikeus toteuttaa seksuaalisuutta vapaasti ja vastuuntuntoisesti.

8.2 Nuorten toivomat seksuaaliopetuksen sisällöt

Seuraavassa esitellään oppilaiden ehdotuksia opetuksen sisällöiksi luokkatasojen mukaisesti. Kappaleen lopussa on esitelty nuorten esiin tuomat aiheet, joita he eivät kohdentaneet millekään tietylle luokkatasolle, vaan jotka nuoret näkivät tärkeinä, yleisesti käsiteltävinä aiheina.

8.2.1 Oppilaiden ehdotuksia 7. luokan seksuaaliopetuksen sisällöiksi

Harhakäsitykset, ehkäisy ja abortti

Tytöt toivat esiin oman kokemuksensa siitä, että seitsemännellä ja vielä osin kahdeksannella luokalla oppilaille on paljon harhakäsityksiä ehkäisystä ja raskaaksi tulemisesta. He painottivat itse sitä, että ehkäisy on todellakin tärkeä asia ja liittivät ehkäisyn nimenomaan raskaaksi tulon ehkäisyyn.

- ”...seiskalla oli vähän sillee et mää kuulin sitä ja tätä... et ne on varmaan epävarmoja et niinku mää luulin ettei menkkojen aikaan voi tulla raskaaks ja ei me mitään ehkäisyäkään käytetty mut ei mulla oo tota ollu menkkoja neljään viikkoon...”. (T1-ryhmä)
- ”nii ja sit kuulee varsinkin et jos on ollu yhdynnässä ilman ehkäsyä ni et mitä sen jälkeen tehään, ni sit kaikki on vaan sillee et emmä tiä, ootetaan, katotaan”. (T1-ryhmä)
- ”...että se ehkäsy on oikeesti tärkeä asia, et se voi tulla iha et jos sää jätät sen kumin käyttämättä...nii ettei ajattelis et ei se mun kohalle satu...et ei mun tuurilla et emmä voi tulla raskaaks”. (T1-ryhmä)

Tytöt esittivät tässä tilanteessa huolensa siitä, etteivät nuoret vielä tällä luokka-asteella tiedä jälkiehkäisystä mitään ja että nuoret esittävät olevansa välinpitämättömiä suhteessa aborttiin.

- ”...pitäis puhua et se jälkiehkäisy on olemassa...et emmä haluis lähte murhaan... mutku jos se menee semmoseen et mä meen sitte vaikka tekemään abortin et mulle on ihan sama”. (T1-ryhmä)

Ensimmäinen vhdyntäkerta

Tytöt totesivat, että enemmän pitäisi kiinnittää huomiota itse seurusteluun ja keskusteluun siitä, onko valmis aloittamaan seksin harrastamisen.

- ” et kertois sillee et miten tärkeätä se on se eka kerta... mutta enemmän siitä tykkäämisestä ja siitä että tarviiko sitä seksiä harrastaa heti ja nii et milloin siihen on ns. kypsä.

Oma neitsyys koettiin arvokkaaksi ja tytöt toivoivat keskustelua ekan kerran merkityksestä ja siihen liittyvistä suorituspainesta. Tytöt arvelivat myös poikien haluavan keskustelua tästä aiheesta.

- ”neitsyyden voi menettää kuitenkin vain kerran”. (T1-ryhmä)

- ”...yksittäisissä (tytöt ja pojat erikseen ryhmissä, S.S) puhuttais just näistä paineista että mitä niinku et minkä takia pojat ei uskalla ja minkä takia tytöt ei uskalla niinku ehkä sitä ekaa kertaa, et se niinku pelottaa”. (T1-ryhmä)

- ”että pojilla on paineita siitä että ekalla kerralla ei seisokaan tai jotain tämmösiä tai et tytöt ei uskalla tai et mitä mä teen tai semmosta epävarmuutta”. (T1-ryhmä)

Toisen huomioonottaminen

Pojat toivoivat puhuttavan myös vastuullisuudesta ja toisen huomioonottamista.

- ”ehkä enemmän pojille sitä järjen käyttö...sitä että tota kuiteski et järki päässä on tärkeä...seksiin ja seurusteluun liittyen, että pitää ottaa se toinen huomioon”.

Murrosiän muutosten käsittely

Pojat ja tytöt korostivat murrosiän muutoksien käsittelyä, jolla he tarkoittivat sukupuolielinten rakenteiden ja muuttuvan ulkonäön käsittelyä. Nämä aiheet käydään läpi poikien mukaan yhdeksännellä luokalla biologian oppitunneilla, mutta he toivoivat niitä kuitenkin jo seitsemännelle luokalle.

- ”...kaikki murrosiän muutokset ja just pojillekki kaikkee ja sitte sanoo sitte ku pojillahan alkaa myöhemmin murrosikä ni siitä sitte vois sanoo kanssa tytöillekin”. (T2-ryhmä)

- ” et nää ihmisen anatomia et sukupuolielimet ja missä mitäkin sijaitsee ja niin pois päin”. (P-ryhmä)

- ”*et seiskalle nää mut samat käyään biologiassa sitte kaikki kuitenkin läpi vielä. ...ne tulee vasta ysillä, et siellä ne kuitenkin tulee*”. (P-ryhmä)

Sukupuolitaudit

Poikia askarrutti voiko sukupuolitauteja saada muutenkin kuin seksistä:

- ”*siis niinku et jos suutelee et voiko siitä saada jotain tämmöstä*”. (P-ryhmä)

Kaikki ryhmät esittivät toiveen, että perusasiat käsiteltäisiin yhdessä, jotta molemmille sukupuolille tulisi yleiskäsitys aiheesta. Sekaryhmät koettiin vaikeiksi osin siksi, ettei niissä uskalla kysyä omaan sukupuoleen liittyvistä asioista niin tarkasti. Toisaalta haastatteluryhmät halusivat kuitenkin tietää myös vastakkaisen sukupuolen aroistakin asioista. Pojat mainitsivat erikseen vielä ehkäisyn käsittelyn sekaryhmissä, koska he kokivat sen olevan sekä tytön että pojan vastuulla. Pojat totesivat, että poikaryhmässä voisi paneutua poikia koskeviin asioihin syvemmin ja tytöt halusivat keskustella esimerkiksi kuukautiskivuista vain tyttöryhmässä. Pojat halusivat myös, että erikseen annettavaa opetusta antaisi ryhmän kanssa samaa sukupuolta oleva opettaja, koska heillä olisi enemmän kokemusta aiheesta.

8.2.2 Oppilaiden ehdotuksia 8. luokan seksuaaliopetuksen sisällöiksi

Fyysinen kehittyminen

Poikien vastauksissa korostui fyysisten muutosten ja seksiin liittyvien asioiden käsittely.

-”*Joo siinä vois jo kertoa jo suuremman osan fyysisestä.*” (P-ryhmä)

He eivät kuitenkaan osanneet avata mainitsemaansa fyysisyyden käsitettä itse, mutta hyvin helpottuneen oloisina lokeroivat haastattelijan tuottamia asioita fyysisyydestä eri luokkatasoilla käsiteltäviksi aiheiksi (ks. s.26). Kahdeksannella luokalla käsiteltäisiin tällöin siemensyöksy, kuukautiset, itsetyydytys, kiihottuminen ja orgasmi.

Turvallinen seksikäyttäytyminen ja vastuun ottaminen

Ehkäisyn käytön tarkoituksen ymmärtäminen sekä tieto eri ehkäisymenetelmistä ja mahdollisista sivuvaikutuksista kiinnosti tyttöjä paljon. Tytöt myös viittasivat siihen, ettei jälkiehkäisy ole varsinainen ehkäisymenetelmä ja ettei sen olemassaolo saisi olla syy olla käyttämättä ehkäisyä. Tytöt halusivat myös tietää onko jälkiehkäisyn käytöllä sivuvaikutuksia. He eivät tieneet, että jälkiehkäisyä ei lueta varsinaiseksi

ehkäisymenetelmäksi. Ehkäisymenetelmien saatavuus, hinta, luotettavuus ja käytön esteet pitäisi tuoda esille koulussa.

- ”*Et miten ne toimii ja onko ne kalliita ja mistä niitä saa... ja et kuinka niinku varma ehkäisyprosentti sillä niinku on.*” (T2-ryhmä)
- ”*...et pitäis niinku sanoo et kaikki (e-pillerit, S.S.) ei niinku sovi kaikille että ja onko jotain lääkkeitä minkä kanssa ei saa syyä niitä ja just kaikkee et keräis nestettä elimistöön...*” (T2-ryhmä)
- ”*kyllä noi on just aika tärkeitä asioita mitä pitää tietää ettei tuu sitte niitä vahinkoja (raskaaksitulo tai sukupuolitaudin saaminen, S.S).*” (P-ryhmä)

Tytöt viittasivat kondomin käyttöön tautien ehkäisyssä. Puhuttaessa kondomin asettamisesta ja turvallisesta käytöstä osana fyysisyyttä pojat viittasivat sen olevan ”*yleisesti sitä turvallisuutta*” eli turvallisen seksikäyttäytymisen oppimista. Tytöt viittasivat myös jälkiehkäisyyn ja vastuunkantamiseen ehkäisyssä.

- ”*...kun on tullu kaikki jälkiehkäyspillerit ja tämmöset ni ettei nuoret vaan aattele et otetaan vaan jälkiehkäyspilleri, et ei mun tarte mitää ehkäsyä käyttää*”. (T2-ryhmä)

Kaikki ryhmät olivat puheissaan sitä mieltä, että vastuu ehkäisystä on itsellä ja yhteisesti molemmilla kumppaneilla.

Sukupuolitaudit

Myös sukupuolitautilien mahdollisuus huolestutti tyttöjä.

- ”*mun mielestä ehkä pitäis painottaa kasilla sitä niinku että kuinka tärkeitä se kondomi on ettei tuu nitä tauteja sun muita*”. (T1-ryhmä)
- ”*Et niinku sukupuolitautiljutut et jos sää oot vaikka harrastanu seksiä ilman ehkäsyä ja sitte sää mietit et onkohan sulle sukupuolitautilia ni pitää niinku kertoa kaikista just et mihin sää voit vaikka mennä testeihin ja kaikkee tota mihin sää voit soittaa ja kysyä vaik seksiin liittyvistä asioista*”. (T2-ryhmä)

Tunteiden merkitys

Tytöt viittasivat, että kahdeksannella pitäisi vielä puhua eniten tunteiden merkityksestä seurustelussa. Tunteilla tytöt viittasivat siihen, että helposti seksin aloittamisesta tulee kerskumisen aihe ja kumppanin tunteita ei osata ottaa huomioon:

- ”*et jos alottaa seurustelun et kerrotaan siitä et miten tärkeä on seurustelu... kasilla kuulee paljon et ollaan kaks päivää yhes, harrastetaan seksiä...ja sit jätetään...et otetaan se toinen (huomioon, S.S).*” (T1-ryhmä)
- ”*...koska kasilla monet on siinä iässä et ne on sillee et vähän siisti mä harrastin viikonloppuna seksii*” ...*et ne haluaa ehkä vaan sillee kokeilla sitä ku on kuullu siitä, mut sit ei kuitenkaan niinku tajuu yhtään mitään* (tunteista, S.S.). (T2-ryhmä)

Myös pojat totesivat, että jos seurustelun tunnepuolesta aloitetaan keskustelu vasta yhdeksännellä luokalla, niin tieto saattaa tulla jo hieman myöhässä:

- ” *Se on taas sillee, että ekaks kasilla käyään nää kaikki fyysisen puolen ja sitte mennään vasta tähän seurusteluun, se (tunteiden käsittely,S.S.) voi olla vähän myöhässä siinä tavallaan jo...* ” (P-ryhmä)

Luottamus, seksiin painostaminen ja maine

Tytöt toivat läpi aineiston vahvasti esiin huolensa seksiin painostamisesta.

- ” *et se (koska aloittaa seksin harrastamisen, S.S) on susta itestäs kiinni että ei kukaan voi pakottaa sua siihen ja tälleen et ei voi painostaa.* ” (T1-ryhmä)

Tytöt toivat esiin myös sen, että toiseen pitäisi pystyä luottamaan ja että esimerkiksi bileissä humalassa seksin harrastaminen voi tuottaa ikäviä seurauksia omalle maineelle ja ettei se ole järkevää.

- ” *...että tuntee sen just sillee että pitäis ehkä sillee puhuu et sei ehkä oo ihan järkevää mennä silleen jossain bileissä jonku kaa sänky... et seurauksista pitäis puhua et mitä siitä sitte seuraa jos sää meet humalassa jonku puolitutun kanssa sänky että kaua siinä kestää että koko kaupunki on kuuluu siitä...* ”. (T2-ryhmä)

Siitä mitä on seurustelu ja millaiseen seurusteluun seksi kuuluu, olivat tytöt kiinnostuneita. Pojat kokivat, että esimerkiksi koulun antama varsin yksityiskohtainen tieto siitä, miten esileikki tai yhdyntä etenee, voisi tuoda mukanaan harhaluuloja, että oman suorituksen pitäisi olla yhteneväinen opetuksen kanssa. Tavallaan pojat olivat siis huolissaan ulkopäin tulevien mielikuvien luomista paineista.

8.2.3 Oppilaiden ehdotuksia 9. luokan seksuaaliopetuksen sisällöiksi

Seurustelu ja seksi

Tytöt toivoivat seurustelun vastuiden ja velvollisuuksien kulkevan seksuaaliopetuksen sisällöissä tärkeänä osana koko yläkoulun ajan. Myös pojat toivoivat tätä aihetta yhdeksännelle luokalle. Tytöt perustelivat tätä sillä, että kehitys ja seurustelun aloittaminen ovat jokaiselle ajankohtaisia asioita eri aikoina ja liittivät seurustelun vastuut ja velvollisuudet nimenomaan tunteista puhumiseen ja toisen huomioon ottamiseen. Pojilla aihe liitettiin seurustelun vakavoitumiseen. Myös puhetta itse seksistä toivottiin.

- ”mistää vastuujuutuista et toisen kunnioittamisesta ei oo ollu... mun mielestä just noihin asioihin pitäiski panostaa et niin ku todellakaan ei saa leikkii toisen tunteilla”. ”Nii et siihen toiseen oikeesti sattuu jos tekee semmosta, esim. pettää tai jotain”. (T1-ryhmä).
- ”et se (seurustelun vastuut ja velvollisuudet, S.S) vois kulkee koko yläasteen ajan... et se vois olla niinku pohjana näille asioille”. (T1-ryhmä)
- ”et ehkä siitä pitäiski puhua vähän väliä koska ei kaikilla oo niinku seiskalla, et joku saattaa löytää sen poikaystävän kenen kaa on seuraavat viis vuotta mut et joillaki saattaa olla vasta kasilla ku alkaa kiinnostua tai sitte ehkä vasta ysillä tai ei sillonkaa. Et voi mennä ohi korvien seiskalla mut sitte kasilla-ysillä alkaa kiinnostua et hei sillee voi muute kuunnella et näistä voi olla aika hyvii. Et kuunnella ehkäystä ja just et kuinka tärkeitä nää asiat on”. (T1-ryhmä)
- ”jos kertoo seksiin liittyvistä tunteista ni sitte ei niinku oikeen kaikki välttämättä tiä mitä se seksi ite on nii ni ei niillä tunnetiedoillakaan tee sitte yhtään mitään.” (T2-ryhmä)
- ”ne vois olla semmosii ysin asioita ku sillo ne (seurustelusuhteet, S.S) tulee niinku totisemmaks et seiskalla ja kasilla en voi olla sellasii viikon kahden juttuja mut ysillä ne pitkittyy, et just sillo ne on hyvä ymmärtää”. ”Periaatteessa aikasemmi ne (seurustelusuhteet, S.S) ei oo niin tunteellisia välttämättä, se on sellasta räveltämistä vähän.” (P-ryhmä)

Tytöt olivat sitä mieltä, että pitäisi saada kunnon valistusta, että jokainen voisi tehdä oman päätöksen seksin aloittamisesta. Kunnon valistuksella, jota termiä tytöt ja pojat käyttivät, viitattiin puheeseen ja tietoon siitä, mitä itse seksissä tapahtuu. Heidän mielestään opettajan pitäisi voida olettaa jokaisen olevan jo kypsä tekemään päätös seksin aloittamisesta tai aloittamatta jättämisestä eli että seksistä tulisi voida puhua avoimesti oppilaille. Luvan antoa seksin aloittamiselle nuoret eivät näytä kaipaavan, ennemminkin tukea seksin aloittamisen siirtämiselle myöhempään ikään.

- ”Nii ettei välttämättä korostais koko ajan sitä että seurusteluun välttämättä kuuluu heti alussa seksi vaan sen voi tehdä silleen että ajallisesti että niinku eka on se seurustelu että eka tavataan se toinen ja sitte ollaan niinku että pietään hyvänä ja niin pois päin. Sit katotaan se sillee et mennään sinne seksiin asti ja eka kerta ja sit jos käy jotain ni sit se katotaan sen jälkeen. Et mitä tapahtuu jos just ei oo käyttäny ehkäsyä, et se menis sillee ajallisesti”. (T1-ryhmä)

Sukupuolitaudit ja abortti

Pojat olivat sitä mieltä, että he tiesivät kahdeksannen luokan jälkeen jo tarpeeksi, mutta arvioivat kuitenkin tietonsa sukupuolitaudeista vajavaiseksi. Pojat mainitsivat halunsa saada yhdeksännellä luokalla perustiedot sukupuolitaudeista; miten ne voi saada ja miten ne vältetään ja myös avunsaantipaikat jos seurustelun aikana tulee ongelmia jollain osa-alueella.

- ”tietää kaikesta jo niinku et kasinjälkeen tietää omista jo kaiken mitä silleen tarvii tietää, ei mitään yksityiskohtia jostain taudeista tiiä mutta tietää suunnilleen miten ne voi saaha ja miten välttää. ”Nii ja tietää et mistä saa apua sitte.” (P-ryhmä)

Sukupuolitautilien ja abortin aiheuttamat seuraukset askarruttivat tyttöjä.

- ”sukupuolitautilien yhteydessä nii et mitä vaaraa et mitkä siinä niinku esim. tuhoutuu tai mitä niistä aiheutuu sulle fyysisesti jos sää saat sen taudin...kertoo että mitä haittaa niinku jälkiehkäystä sulle on niinku fyysisesti ja vaikka abortista että ei se oo pelkästään se, että se voi myös tarkoittaa että sä et saa tulevaisuudessa lapsia ja siitä voi tulla muita vaivoja...et se ei oo vaan pelkästään sitä et joo no sitä tapahtuu ja et sekin on yks vaihtoehto”. (T1-ryhmä)

8.2.4 Oppilaiden ehdotuksia yleisesti käsiteltäviksi aiheiksi

Seksi

- ”että seksi ei oo välttämättä ei oo niinku että pojat kattoo jostain pornoleffoista tai jotain tämmösiä että sillee että mitäs se nyt niinku oikeesti on”. (T1-ryhmä)
- ”Mun mielestä voi ottaa ihan niinku sitä suoraa seksiäkin ja tällästä koska sitten yleensä nuoret siinä töppää, et ne tarttis siihen niinku semmosta varmuutta ja tietoo siitä”. (T2-ryhmä)
- ” Puhutaan vaan siitä, että seksi ei ole vain yhdyntä, mutta ei sitä sitte sen laajemmin käsitellä”. (T2-ryhmä).

Harhaluulot ja ehkäisy

Myös ehkäisyn hakemisen vaikeudesta tai syistä jättää käyttämättä ehkäisyä, ehkäisystä ja harhaluuloihin liittyvistä asioista mainittiin:

- ”...et emmä viitti mennä hakeen pillereitä ai et johonkin gynekologille niinku tutkimuksiin et just niinku pitäis puhuu siitä että joo että mitä siellä niinku tehään, et mitä kysellään” (T1-ryhmä)
- ”että jos en oo käyttäny ehkäisyä ni veän kännit ni se kuolee se sikiö tai jotain tämmösiä oon kuullu, jotain ihan pimeitä juttuja” (T1-ryhmä)
- ”emmä halua pillereitä et niistä lihoo tai jotain tällästä” (T1-ryhmä)
- ” et missä sää kuletat sitä kondomia”(T2-ryhmä)

Raskaasepäily ja apua tarjoavien palveluiden helppous

Yhden tyttöryhmä sisällä syntyi keskustelu siitä, miten tulee menetellä, jos epäilee olevansa raskaana. He toivoivat, että koulun terveydenhoitajalta saisi ilmaisia kondomeja ja raskaustestejä ja että tuttu terveydenhoitaja voisi antaa myös e-pillereit:

- ”ei olla ikinä puhuttu et mitä jos tulee raskaaks et mitä sitten voi tehdä et emmä osais et nyt mä meen sinne ja sinne” (T2-ryhmä)
- ”et siinä vois olla niin paniikissa ite ettei pysty aattelee sillee järkevästi et meenpä nettiin et mun mielestä pitäis olla ne tiedot niinku jossain et mitä sit pitää tehdä” (T2-ryhmä)
- ”ois joku raskaustesti ja mitä sit jos sulla ei olis yhtään rahaa ja sä et voi ostaakaan sitä ni mitä sä sitten teet” (T2-ryhmä)

Tasa-arvo ja toisen kunnioittaminen

Toinen tyttöryhmä otti esiin turvataidot liitettynä tasa-arvoiseen kohteluun tai sen puutteeseen sukupuolten välillä. He kokivat joutuvansa varsin eriarvoiseen asemaan poikiin verrattuna, koska pojat välillä painostavat seksiin tai huorittelevat. Tämä mietitytti kovasti ja aiheesta syntyi varsin vilkas keskustelu:

- ” *siitäkin niinku pitäis puhua että jos joku tyttö on humalassa ja se lähtis sun kaa ehkä sänkyyn nii että se ei oo hyväksyttävää tai et sää sit just jälkeenpäin kerrot et "mää sain toltä lumpulta pesää ja blaablaablaa". (T2-ryhmä)*
- ” *et minkä takia et pojat voi olla niinku vaikka kuinka monen tytön kanssa mut sitte tytöt ei sais olla ku poikaystävän kanssa (ilman, että saa huonon maineen, S.S.)... pitäis puhua et minkä takia just sukupuolten välillä on just tommosta eritasosuutta”. (T2-ryhmä)*
- ” *pojilla se on se joo et mää on nainu ny viittä muijaa ni sua (poikaa, S.S.) vaan niinku ylistettäis, että sää olisit niinku niitten (tyttöjen, S.S.) yläpuolella”. (T2-ryhmä)*

Pojat viittasivat toisen huomioon ottamiseen toiveessa, että seurustelua ja tunteita pitäisi käsitellä:

- ” *pitäis ottaa niinku et mitä ajatellaan seurustelusta ja sitte että kunnioittaa toista jos niinku sattuu paljon (tyttöä seksin aikana, S.S) tai jotain tämmöstä et sitte lopettaa”. (T2-ryhmä)*

8.3 Nuorten toiveet opetuksen toteutuksesta

Tulokset esitetään sen mukaisesti, mikä toive tai esiin tullut asia esiintyi aineistossa useimmiten. Esiintymiskerrat on esitetty suluissa kunkin aiheen jälkeen. Kaikki haastatteluryhmät olivat sitä mieltä, että seksuaaliopetusta pitäisi antaa enemmän ja se tulisi jakaa yläkoulun jokaiselle luokkatasolle.

Opetusmenetelmät

Selkeästi eniten oppilaat toivoivat asioista **keskustelua** (12). Hiljaisia oppilaita tulisi kuitenkin rohkaista puhumaan, mutta kuitenkin kunnioittaa – välttämättä jokaista asiaa ei halua jakaa.

- ” *enemmän luokan kesken keskulteltais sillee ihan oppilaitten kesken ettei vaan niinku opet sano niitä juttuja.” (T1-ryhmä)*
- ” *keskustellaan rennosti ja ehkä pienemmissä porukoissa”. (T1-ryhmä)*
- ” *semmoset ryhmät ettei olis välttämättä just ne kaikista parhaimmat kaverit tai ne jotka hössöttää”. (T1-ryhmä)*

- ”et jos niinku istuu isossa luokassa ja siellä istuu koko luokka ja sit ope kysyy jotain ni siinä voi olla vähän sillee et joo uskaltaako sanoo, et pitäis jakaa se porukka vähän pienempiin ryhmiin”. (T1-ryhmä)
- ”et joku ulkopuolinen opettais ja sit olis sitä keskusteluu just paljon”. (T1-ryhmä)
- ”yhteistä keskustelua asioista”. (T2-ryhmä)
- ”vaikka sellasta et jaetaan pienempiin ryhmiin koko luokka, joka ryhmässä olis tyttöjä ja poikia ja sitte niissä sais keskustella, niinku annetaan vaikka jotain aiheita ja sitten niistä”. (T2-ryhmä)
- ”et sais ne hiljaseimmatki jostain nurkasta et jos se huomaa et joku on et ei välttämättä sillee pakottais puhuun mut sillee vaikka kysyis et mitä mieltä sää Pekka siellä takanurkassa oot”. (T2-ryhmä)
- ”sen pitää olla niinku et jutellaan yhdessä ryhmittäin vaikka saatais semmosia hyviä keskusteluja siihen aikaan, et oppilaat sais kommentoida opettajaa aika vapaasti ja siinä sitte sais karsittua harhakäsityksiä pois ja tällästä”. (P-ryhmä)

Keskustelu tulisi siis käydä luokan kesken tai pienissä ryhmissä. Pienempiä ryhmiä toivottiin, jotta asioista olisi helpompi puhua kun ei tarvitse vastata kaikkien kuullen. Ryhmiksi toivottiin sekaryhmiä ja myös pelkkiä tyttö- ja poikaryhmiä. Ryhmien kokoonpanojen tulisi olla vaihtelevia, eikä parhaimpia kavereita toivottu samoihin ryhmiin. Opettajan tulisi myös pitää huolta siitä, että ryhmissä puhutaan asiaa, eikä siellä hölistä. Ulkopuolista opettajaa kaivattiin myös vetämään keskusteluja. Poikien mielestä vapaa kommentointi mahdollistaisi rennomman tunti-ilmapiiirin.

Videoiden näyttäminen olivat toiseksi toivotuin opetusmenetelmä ja toivotuin opetusmateriaali. Videoita toivoivat varsinkin pojat (8). Videoiden avulla olisi oppilaiden mielestä helppo virittää keskustelua ja ne olisivat vaihtelua normaaleihin tunteihin verrattuna. Videoiden pitäisi olla kuitenkin uusia, eikä niissä saisi olla mitään järkyttäviä kuvia sukupuolitaudeista.

- ”jotain videoita... ja kans aika uusia... ei mitää vuodelta kaheksankymmentä”. (T2-ryhmä)
- ”ettei näytä mitään huonoja videoita missä on jotain pelottavaa tai mikä vois järkyttää tai mitään sellasta”. (P-ryhmä)
- ”joskus vois kattoo videoita” (P-ryhmä)
- ”seksistä olis varmaan opettajanki helpoin kertoo videolla ... taudeista ei varmaan oo hiveen kiva kattoo mitää videoita, saa vaan semmosia pelkoja tai tulee vaan semmosia kammoja, voi tulla jollekin”. (P-ryhmä)
- jos ope näyttää jotai videoon ni sitte niinku keskustelee siitä videosta sillee et mitä oppilaat on mieltä siitä aiheesta”. (P-ryhmä)

Nimettömien kysymyslappujen käyttämisestä oli toisella tyttöryhmällä hyviä kokemuksia ja niitä toivottiin (4). Hyväksi oli havaittu, että tytöt tekivät pojille ja pojat tytöille kysymyksiä, joihin sitten vastattiin yleisellä tasolla. Varoittavia tosielämän esimerkkitapauksia tai case-tapauksia sekä niihin liittyvää ongelmanratkontaa toivottiin myös (4).

- *”just noista kaikista suorituspaineista... itse siihen seksiin liittyvästä vois tehdä vaikka nimettömiä lappuja ja sitte niitten kautta vastata”*. (T2-ryhmä)
- *”tytöt teki pojille kysymyksiä ja pojat tytöille, siinä annettiin sillee yleisesti kysymyksiä ja se oli hyvä”*. (T2-ryhmä)
- *”... ni silloin (käyttämällä kysymyksiä toiselle sukupuolelle) sai tietää siitä toisen sukupuolen näkökulmasta.”* (T2-ryhmä)
- *”ois niinku vaikka varottavat tosielämän esimerkit ni ne siis saattais saaha nuoret silee ajattelemaan niinku oikeesti sitä juttua”*. (T2-ryhmä)
- *”vaikka joku tarinanpätkä et siinä olis käyny tytölle ja pojalle jotain niille yhes jotain ja sitte meidän pitäis selvittää et miten tästä eteenpäin pitäis tehdä ja et ne olis voinu tehdä toisin ni sit yhessä keskustella”*. (T2-ryhmä)

Vierailut järjestöihin tai ehkäisyneuvolaan tai sieltä tulevan henkilön vierailu koululla oli vaihtelua ja ”elämystä” oppilaiden mielestä (3). Erilaisia konkreettisia havainnollistamisvälineitä (esimerkiksi ehkäisyvälineitä) toivottiin nähtäville ja osaksi opetusta (3).

- *” vois käyttää kaikkee esimerkkejä ja tuua kaikkee sellasta jotain aineistoo mistä se voi näyttää kaikkia juttuja ja tällästä”*. (T2-ryhmä)
- *”vaihtelevia, et jossain vois ite käyä jossain vierailulla tai tulee vierailijoita”*. (P-ryhmä)

Teemapäivät tai –viikot koettiin elämyksinä (2), mutta samalla toivottiin, että niihin paneuduttaisiin paremmin. Teemaviikon nimellä olleet tapahtumat olivat olleet pääosin vain teemapäiviä ja oppilaat kokivat, ettei niissä aina ehtinyt käsittelemään asioita monelta eri kannalta. Perinteisemmät **kirjoitelmat** (2) tai **opettajajohtoinen kerronta tai kysely** (2) nähtiin myös hyvinä opetusmenetelminä, kunhan ne olisivat vain vaihteluna muiden opetusmenetelmien joukossa.

Seksuaaliopetus oli nuorten mielestä osittain ollut vielä negatiivisena nähtyä informatiivista valistusta tai tiedon päähän kaatamista. Informatiivisella valistuksella viitataan tässä tietoon, jota ei ole kytketty osaksi nuoren elämys- ja kokemusmaailmaa: *”et se ei oo sellasta pakkopullaa et joo tämä tässä on kondomi, tiedäthän miten käytät tätä, tämä on sukupuolitauti nimeltä klamydia”*. (T1-ryhmä) Nuorten seksielämän aloittamista koskevat, mielipiteen omaiset kommentit saivat myös tylyn vastaanoton. Kun oppilaita pyydettiin

haastattelun lopuksi kuvailemaan hyvän ja huonon oppitunnin esimerkkejä, **huonoista opetusmenetelmistä ja -tyyleistä tuli seuraavanlaisia esimerkkejä:**

- Esitelmät: ”joku seisoo siellä luokan eessä ja mumisee” (T1-ryhmä)
- Kirjan lukeminen tunnilla: ”luetaan just kirjasta ni ei se yhtään sillee auta” (T1-ryhmä)
- Mielenpito: ”jos se on sellasta valistusta et herrajumala ei tiedän ikäisten tarvii vielä harrastaa (seksiä, S.S) tai just jotai tällästä ni sit se (opetus, S.S) menee kyllä ohi” (T1-ryhmä)
- Informatiivinen ote: ”aina se on vaan sellasta et siitin menee emättimeen, just tämmöstä joka niinku lukee kirjassaki” (T2-ryhmä)
- Videot: ”ne näyttää jotai 80-luvun seksivideoo mikä on mun mielestä iha järkyttävää” (T2-ryhmä)
- Mielenpito ja informatiivinen valistus: ”se on sellasta valistavaa, et seksi ei kuulu vielä viisitoista-kuusitoista –vuotiaiden elämään, seksi on aikuisen parisuhteen osa” (T2-ryhmä)
- Mielenpito: ”ni et sellasta avioliiton piristystä, eihän se nykypäivänä mee silleen, no et eihän ne voi kehottaa et kakstoistavuotiaat harrastakaa seksiä mut siis islee et mun mielestä se on oma valinta” ...”sit puhutaan sillee et seksi ei kuulu vielä teidän ikäisten hommiin ja et seksi on muutakin kuin yhdyntä, voitte tyytyä pelkkään halailuun ja just jotai tommosta” (T2-ryhmä)
- Esimerkit: ”niinku opettaja piirtäis jotain taululle, jotain eri sukupuolielimiä ni se olis aika...ainaki kuulostaa aika hirveeltä”. (P-ryhmä)
- Harjoitukset: ”jokaisen pitäis mennä luokan eteen just harjottelemaan jollain banaaneilla kortsun laittaa tai jotai näyttämään joku elin et kysyttäis missä on mikäkin... siinä vois tulla noloja tilanteita jos joku ei osais”. (P-ryhmä)

Oppimisympäristö

Oppilaat pitivät hyvin tärkeänä **rentoa opetustilaa ja tunnelmaa**, esimerkiksi tunnin voisi joskus pitää muualla kuin perinteisesti luokassa. Luottamus nimettiin tärkeäksi tekijäksi ja se liitettiin vaikeista asioista kysymisen helpouteen nimenomaan vieraalle opettajalle. Yleisesti toivottiin avointa ja hyväksyvää opetusilmapiiriä (5).

- ”ne vois olla vaikka jossain alakerrassa just jossain huoneessa olis vaikka teemajuttuja ni siihen pääsee paljon enemmän mukaan siihen juttuun ja siellä uskaltaa puhua pienemmissä ryhmissä sitte”. (T1-ryhmä)
- ”semmonen hyvä tunnelma ja fiilis et siellä uskaltaa puhua”. (T1-ryhmä)
- ”et se olis niinku luottamuksellista et se ei niinku tuntis sua, must se olis paljon helpompi kysyä”. (T2-ryhmä)

Oppimateriaalit

Tietolehtistä, missä olisi avunhakupaikkojen yhteystiedot toivottiin kerran (1). Tietolehtisen sisällöksi toivottiin tietoa abortista ja jälkiesityksestä. Kotiin aiemmin postitettua materiaalia (nuorten mukaan ”joku about me”- lehtinen) pidettiin lapsellisena, koska se sisälsi tietoa muun muassa hygieniasta ja deodorantin käytöstä. Se sopi nuorten mielestä paremmin

alakouluikään. Taululta kopioiminen ja opettajan samanaikainen kerronta nähtiin huonona vaihtoehtona, koska silloin ei pystyisi keskittymään asioihin ja tekeminen olisi myös tylsää (1). Aiemmin mainittuja konkreettisia havainnollistamisvälineitä toivottiin myös.

- ”tai lehtisiä, missä just vaikka on tietoo just jostain abortista tai just jostain jälkiehkäisyjutuista... vois olla paikkakunnan vaikka joku osote ja puhelinnumero tai tälläset mihin vois pistää talteen”. (T2-ryhmä)

Ennen kaikkea toivottiin vaihtelevia opetusmenetelmiä jo yhdenkin oppitunnin sisälle, ettei opetus olisi ”aina sitä yhtä ja samaa”.

8.4 Nuorten toiveet seksuaaliopetusta antavasta opettajasta

Ikä ja kyky ymmärtää nuoria

Opettajan tärkeimpänä ominaisuutena asiantuntijuuden lisäksi oli nuori ikä (7). Iän hyväksi ominaisuuksiksi oppilaat mielsivät nuorten kokemusmaailman ymmärtämisen, nuorten käyttämän puhekielen ymmärtämisen sekä rennon asenteen. Ikään liitettiin mielikuvia siitä, että vanhan opettajan oma seksielämä olisi kuollutta tai vähäistä, jotenka he eivät voisi ymmärtää nuorten kokemaa seksuaalista maailmaa. Tutkijalle tuli tunne, että nuori opettaja olisi pystytty liittämään osaksi luokkaa ja osaksi ”nuorten omaa heimoa”, jolloin keskinäinen yhteisymmärrys olisi nähty parempana oppilaiden mielestä.

- ”et (nuori opettaja) ymmärtäis paremmin ja sillee osais puhuu”. (T1-ryhmä)

- ”ne on monesti niin vanhoja et ne ei niinku tiä että mitä tänäpäivänä käy just jos harrastaa seksiä et just kaikkii siitä pitäis puhua et mitä siitä sitten ku muut ihmiset reagoi siihen”. (T2-ryhmä)

- ”vähän niinku meidän ikäinen eikämikään semmonen viiskymppinen mummo”. ...”et ne on saattanu sillo joskus viiskytvuotta sitten ottaa nähän eri tavalla nää seksuaalisuusjutut”. (T2-ryhmä)

- ”ku meillä oli siinä (teemaviikon aikana) niitä opiskelijoita (terveydenhoitajaopiskelijoita) ni vaikka nekää ei ollu meitä paljoo vanhempia ni nekää ei ollu ihan perillä, ne oli sillee et me oltiin iha suu auki sillee ei toi oo tosissaan ku puhuttiin että miten voi erota ja me oltiin et aika monet lähettää tekstarin vaikkei se oookkaan hyvä juttu ni ne oli ihan suu auki et hä ai oikeesti et nekään ei ollu niinku yhtää perillä mistään tämmösistä jutuista”. (T2-ryhmä)

- ”no mielellään joku aika nuori ni sen kanssa on parempi ku joku viiskymppinen, paremmin pääsee...et tuntuu läheisemmältä”. (P-ryhmä)

Asiantuntijuus, luottamuksellisuus ja auttamisen halu

Oppilaat halusivat opettajan olevan koulun ulkopuolinen henkilö, alan opiskelija, terveydenhoitaja tai vain terveystietoa opettava opettaja (7). Muiden aineiden opettajien arveltiin jakavan arkaluonteisia ja henkilökohtaisia asioita. Vaikka oppilaat toivoivatkin ulkopuolisia opettajia, he kuitenkin arvostivat henkilöä, joka oli entuudestaan tuttu, sellainen jolle uskaltaa puhua.

- ”jos se olis vaikka terkan ope et ei reksi, et siihen olis joku erityinen henkilö ni se olis paljo helpompaa”...et mää olin ainaki et mää en kysy kyllä sulta (rehtorilta, S.S) mitää”. (T1-ryhmä)
- ”et kävis luokassa jotai vierailijoita koska sillo varmaan oppilaat panostas siihen enemmän ja kyseliski ku et siellä on vaan se yks joka lässyttää teorioita et hohhoijaa”. (T1-ryhmä)
- ”et en mää opettajalle et arvaappa mitä että pitäis niinku saada lääkäriaika et tää on niinku aika henkilökohtane, mut sitte terkkarille mää ainakai käyn aina puhuun jos on jotai ongelmia ollu”. (T1-ryhmä)
- ”vähä niinku kaveri, et sitä pitäis niinku kaverina joka tietäis enemmän tai sillee et jos kysyy et ei ajattele et toi on se ope joka puhuu siellä niitten muitten maikkojen kanssa, se voi mennä puhuun mun asioita tuolla kahvipöyässä, vaan sillee et toi on se mukava et sitä ei ees aattele opettajana vaa et toi on se joka jaksaa aina kertoo meille”. (T1-ryhmä)
- ”joku semmonen asiantunteva, aika nuori ihminen, mieluusti nainen jos olis niinku tytöt yhdessä ni sit vois kysyä ja keskustella”. (T2-ryhmä)
- ”ei ehkä sillee opettaja tai sillee koska sit se kuitenkin näkee sua joka päivä koulussa ja sit jos sää kysyt siltä jotain ihan yksityiskohtasta ja jotai intiimiä ni sitte se on vaan et se tietää sun elämästä”. (T2-ryhmä)

Opettajan toivottiin siis olevan alansa osaaja (5), sellainen joka olisi aidosti kiinnostunut aiheesta (5) ja jolla olisi kyky auttaa vaikeissa asioissa tai tilanteissa (kaksi liitti auttamisen halun aiheesta kiinnostumiseen ja oppilaista välittämiseen).

- ”semmonen puolueeton ja et se kuuntelee niin ja just osaa niinku auttaa”. (T1-ryhmä)
- ”jos huomaa et jollain on enemmän puhuttavaa ni sit voi kysyä vaikka et haluutsää puhua tästä vaikka niinku kahen kesken... et se niinku huomaa ja oikeesti välittää siitä että sä et tiää ja että se haluaa kertoa ja välittää sulle sitä tietoo. (T1-ryhmä)
- ”et se opettaja ottais tosissaan sen jutun, eikä just sillee et niinku ihan leikillään opeta sitä ja nauraa siellä edessä ja sillee”. (T2-ryhmä)
- ”kunhan se opiskelis sitä alaa... semmonen joka vaan niinku tietäis... vaikka joku sairaanhoitajaopiskelija... mut ei mikään ensimmäisen vuoden opiskelija... semmonen vaikka kymmenen vuotta vanhempi ois hyvä”. (T2-ryhmä)
- ”oppilasläheinen, joka ottaa kaikki huomioon” (P-ryhmä)

Opetustyyli

Perusteellinen, rauhallinen ja johdonmukaisesti etenevä opetustyyli toimivat parhaiten. Opettajan tulisi rohkaistua kuuntelemaan oppilaiden omia mielipiteitä ja rakentaa keskustelua niistä sekä huomioida ja kuunnella erityistä huolta jostain asioista kantavia oppilaita.

- ”*et jos joku sanoo jonku mielipiteen jostain asiasta ni sit se (opettaja, S.S) olis sillee et ”no eihä se nyt tolleen oo... et ei se voi niinku sanella et miten on et sen pitä kysellä mielipiteitä. ”...et sillee sais koko luokanki keskustelua et rohkasis kyseleen ja kertomaan mielipiteitä”.* (T2-ryhmä)

- ”*et yhdellä tunnilla käsiteltäis yhtä asiaa ja perehdyttäis siihen sillee et käytäis niinku monia eri osa-alueita siitä aiheesta, vaikka niinku jotain videoita ja sit ryhmäkeskustelut ja tommoset ja sit joku teoriaosuus”.* (T2-ryhmä)

Opettaja ei saisi missään nimessä olla itse epävarma, häpeilevä, epäkunnioittava tai pitää seksiä syntinä. Seksin näkeminen positiivisena voimavarana tuli esiin poikien toiveissa.

Opettajalta toivottiin rohkeutta käyttää asioista niiden oikeita nimiä.

- ”*... et ei mun mielestä sille niinku alentavasti just sillee että kunnioittaen, että ei ne nuoret ihan idiotteeja oo”* (T2-ryhmä)

- ”*puhuu asioista niitten oikeilla nimillä ettei tartte sillee et opettajatki on vähän sillee et hehheh tämä on nyt tämmönen seksivalistusjuttu et sitte on sillee et no joo onpa kauheeta”.* (T2-ryhmä)

- ”*et en mä ainakaa oo koskaan saanu semmosta kunnan seksivalistusta, sillee ihan rohkeesti puhuu kaikista jutuista et aina se on vaan sellasta et ”ja siitin menee emättimeen”, just jotain tämmöstä joka lukee kirjassaki”* (T2-ryhmä)

- ”*et jos se opettaja välttelee niitä sanoja tai sillä tavalla iteki häpee sitä tai sillee kiertelee ni se olis kauheeta... et siitä pitäis puhua silleen suoraan ja rennosti”.* (P-ryhmä)

- ”*et sitä pietään niinku ihan normaalina asiana”* (P-ryhmä)

- ”*ettei se opettaja tee siitä niinku semmosta syntiä ja et pitää ihan hulluna varoo kaikkia tauteja tai sillee et kuitenkin pitää varoo mut ei kuitenkaan sillee liikaa et kumminki et se on niinku hauskaa ja mukavaa, rentoo”.* (seksi, S.S) (P-ryhmä)

Huonosta opettamistyylistä oppilaat antoivat seuraavia esimerkkejä:

- ”*se on sillee niinku että tossa on klamydia, tossa on blaablaablaa, ei niinku kukaan kuuntele sitä, että se pitää käyä silleen kunnolla”* (T1-ryhmä)

- ”*se ei tunnu yhtää luonnolliselta ku ne puhuu siinä, et ne sanat ja ne niinku miten ne kuvaa kaikki asiat ni on ihan ku suoraan jostain oppikirjasta”* (T2-ryhmä)

- ”*tuntu et se ei ottanu ees tosissaan mitä se meille opetti”* (T2-ryhmä)

- ”*ku se piti meille ni mä olin ainaki sillee et mää en kysy sulta mitää ku se oli vaa et höhhöhöhöö (opettaja oli nauranut omalle vitsille, S.S.) tässä on synti ja tässä on eväät ja nauro perään vielä”.* (T2-ryhmä)

Parhaita ominaisuuksia opettajalla ovat varmuus, avoimuus ja luottamuksellisuus. Opettajan tulisi olla rohkaiseva ja tukea nuoria tekemään omia valintoja. Opettajan tehtävä olisi myös varmistaa, että tieto ymmärretään oikein.

- ”yrittää nimenomaan niinku rohkasta nuoria tekemään niitä omia päätöksiä”. (T1-ryhmä)
- ”et jos se opettaja on hirveen epävarma siihen aiheeseen ni sillo vaikka et tiä siitä asiasta vielä mitään ni siitä tule itelleki semmonen olo et pitääks sunki arastella sitä asiaa”. (T2-ryhmä)

Pojat myös mainitsivat, että seksuaaliopetus sopii parhaiten terveystiedon oppiaineen sisään:

”No ei siinä (biologia, S.S) oo seksuaalikasvatuksesta paljoo mitää, se menee siihen että alotetaan siitä että siittiöt on jo kohdussa ja siitä lähetään rakentamaan sitä...mut siinä ei oo sitä käytännön osuutta, et terveystiedon tunneille se sopiski paremmin”.(P-ryhmä)

9 TUTKIMUKSEN JA TULOSTEN LUOTETTAVUUS

9.1 Tutkimuksen luotettavuuden arviointi

Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuuskysymykset liittyvät aineiston laatuun, aineiston analyysiin ja tulosten esittämiseen. Seuraavaksi esittelen miten tässä työssä on kiinnitetty huomiota aineiston riittävyteen ja kattavuuteen, arvioitavuuteen ja toistettavuuteen, refleksiivisyyteen sekä vahvistettavuuteen, joita voidaan pitää laadullisen tutkimuksen luotettavuuteen liittyvinä kriteereinä. (Malterud 2001, 484; Mays ja Pope 2000, 50. Kylmä ym. 2003, 613.)

Tässä työssä kerätyn aineiston purkuprosessi oli ongelmaton, sillä haastattelut olivat tallentuneet hyvin nauhoille ja litterointi voitiin suorittaa pian haastattelujen jälkeen.

Riittävyyttä ja kattavuutta voidaan arvioida *saturaation* käsitteellä, jolla tarkoitetaan tilannetta, jossa aineisto alkaa toistaa itseään eikä uutta informaatiota enää kerry (Tuomi ja Sarajärvi 2003, 89). Haastatteluryhmien koko vaikutti selkeästi keskusteluiden vilkkauteen. Mitä vähemmän ryhmissä oli osallistujia, sitä vilkkaampi oli keskustelu. Jälkeenpäin ajateltuna seitsemän hengen poikajoukko olisi ehkä kannattanut jakaa kahdeksi pienryhmäksi, jolloin keskusteluista olisi voinut saada vielä enemmän tietoa esiin. Teemojen kohdalla kuitenkin päästiin riittävään kattavuuteen, kun uusia asioita ei enää esiintynyt minkään ryhmien kommentteissa.

Laadullisen aineiston *arvioitavuudella* tarkoitetaan sitä, että lukijan on kyettävä seuraamaan tutkijan päättelyä kriittisesti. *Toistettavuus* tarkoittaa käytettyjen analyysimenetelmien ja tulkintojen riittävää esittämistä siten, että toisen tutkijan olisi mahdollista päätyä niitä soveltamalla samoihin tuloksiin. (Mäkelä 1994, 164.) Arvioitavuus ja toistettavuus pyrittiin saavuttamaan kuvaamalla analyysin eteneminen huolellisesti ja tarkasti sekä käyttämällä työssä havainnollistavaa kuviota tekstin sisältöjen seuraamisen helpottamiseksi. Analyysin arvioitavuutta ja toistettavuutta pyrittiin parantamaan myös esittämällä autenttisia lainauksia aineistosta.

Vahvistettavuulla tarkoitetaan koko tutkimusprosessin kuvaamista siten, että toinen tutkija voi seurata prosessin kulkua pääpiirteissään (Kylmä ym. 2003, 613.) Tässä tutkimuksessa on

kuvattu kaikki tutkimuksen vaiheet ja osa-alueet mahdollisimman yksiselitteisesti ja täsmällisesti. Malterud (2001) toteaa, että laadullisen tutkimuksen vahvistettavuuden ongelmaksi voidaan nähdä se, ettei toinen tutkija välttämättä samankaan aineiston perusteella päätyisi samoihin tulkintoihin. Erilaiset tulkinnat voidaan nähdä kuitenkin tutkimuskohteen ymmärrystä lisäävänä tekijänä eivätkä ne merkitse aina luotettavuusongelmaa.

Kylmän ym. mukaan (2001, 613) *siirrettävyydellä* tarkoitetaan tulosten siirrettävyydestä muihin vastaaviin tilanteisiin. Tässä työssä siirrettävyyden toteutumiseksi on kuvattu tutkimuksen osallistujajoukko sekä tutkimuksen viitekehystenä toimiva opetussuunnitelma ja kuvailtu nuoruuteen liittyviä tekijöitä, jotta lukija voisi arvioida tulosten siirrettävyyttä toisiin tilanteisiin.

Tutkijaan liittyvä luotettavuuden analyysi perustuu refleksiivisyyteen. Tutkijan tulisi olla tietoinen aiemmista kokemuksistaan ja lähtökohdistaan ja mietittävä, miten hän tutkijana vaikuttaa aineistoon ja tutkimusprosessiin. (Malterud 2001, 484; Mays ja Pope 2000, 51.) Tässä tutkimuksessa tutkija oli kattavasti perehtynyt nuorten seksuaali- ja ehkäisykäyttäytymiseen sekä seksuaaliterveyteen teorian tasolla sekä nuorten näkökulmia esiintuoviin seksuaalikasvatuksen tutkimuksiin, mikä on voinut vaikuttaa ennakkokäsityksiin nuorten saamasta terveystiedon seksuaaliopetuksesta. Aikaisemmat tiedot pyrittiin kuitenkin sulkemaan aktiivisesti pois mielestä, jotta aineisto näyttäytyisi mahdollisimman induktiivisesta näkökulmasta käsin.

Nuoret osallistuivat haastatteluihin nimettöminä ja vapaaehtoisesti saamansa kirjeen ja luokissa kertomani tiedon perusteella. Heillä oli myös mahdollisuus perua osallistumisensa ennen haastattelutilannetta. Haastattelutilanteessa kerrattiin vielä vastausten luottamuksellisuutta ja sitä, ettei kenenkään vastauksia pystyisi tunnistamaan analysoidusta aineistosta. Haastattelut sujuivat ongelmitta ensimmäisen tyttöryhmän haastattelun aikana muutamaa siivoojan luokkaan kurkkausta lukuun ottamatta. Poikien haastattelua leimasi kuitenkin vahvasti se, että tutkija joutui käyttämään paljon apukysymyksiä ja rohkaisemaan poikia puhumaan. Poikien ryhmässä vain osa pojista osallistui keskusteluun muiden istuessa hiljaa. Tämän ongelma olisi voinut ratketa tekemällä seitsemän hengen ryhmästä kaksi pienempää ryhmää. Poikaryhmässä oli poikia eri luokilta, joka myös saattoi vaikuttaa keskustelun laimeuteen. Molemmissa tyttöryhmissä tytöt tunsivat kaikki toisensa, vaikka olivatkin eri luokilta. Tyttöryhmän pienuudesta johtuen tunnelma oli avoin ja keskusteleva.

Tyttöjen keskustelu oli hyvin vuorovaikutuksellista, he kysyivät toisiltaan mielipiteitä tai vasta-argumentteja esittämiinsä mielipiteisiin. Pojat vain vastailivat tutkijalle, keskinäistä vuorovaikutusta tai puhetta ei haastattelun aikana syntynyt. Nuoret toivat haastattelutilanteessa esiin helpottuneisuutta, ettei kenenkään kommentteja pystyttäisi opettajanhuoneessa tunnistamaan, vaan että palautetta pystyi antamaan nimettömänä.

9.2 Tulosten luotettavuus

Kun haastateltavia yhdistää ryhmän jäsenyys, eli tässä tutkimuksessa luokkataso ja useilla myös luokkaryhmä, voi ryhmän kontrolloiva vaikutus olla olennainen: yhteiset kokemukset tekevät käyttäytymisestä julkista, sitä on vaikea salailla ja unohtamisen tai väärinymmärtämisen vaikutukset vähenevät kun henkilöitä haastatellaan yhdessä. Silloinkin kun ihanteista tai normeista ei esitetä suoria kysymyksiä, ne tulevat ryhmähaastattelussa helposti esille kun kysymys on ryhmän jäsenille tutuista, yhteisistä asioista. (Sulkunen 1990, 264-265). Toisaalta ryhmän paine voi olla niin suuri, ettei ryhmästä poikkeavia mielipiteitä kovin helposti esitetä. Poikaryhmässä oli muutama oppilas, jotka eivät halunneet ilmaista omia mielipiteitään koko haastattelun aikana – mielenkiintoista olisi ollut saada tietää olivatko he asioista kovin eri mieltä kuin ryhmän muut jäsenet. Vastauksia on varmasti jäsenetty sen mukaan, mikä on koettu oikeaksi tavaksi vastata juuri sen hetkessä tilanteessa niiden ihmisen läsnä ollessa. Poikaryhmän ongelmana saattoi olla se, että pojat olivat osittain toisilleen tuntemattomia ollessaan eri luokilta. Tyttöillä eri luokilta tuleminen ei näyttänyt olevan ongelma, haastatteluihin olivat ilmoittautuneet kiinteät ystäväporukat, joiden kesken vastaaminen oli helpompaa.

Teemaviikon ajallisesti läheinen sijainti haastattelujen kanssa saattoi vaikuttaa nuorten keskusteluissa tunneaiheiden painottumisena, mutta toisaalta myös puhuminen oli ehkä helpompaa, kun käsitellyt asiat olivat vielä tuoreessa muistissa. Keskusteluissa esiintyi paljon viitteitä teemaviikolla käsiteltyihin aiheisiin ja konkreettisesti teemaviikolla käytettyjen huoneiden sisustuksiin, tunnelmiin jne. Viittauksia teemaviikkoon oli helppo ymmärtää, koska kiersin teemaviikon aikana yhdeksäsluokkalaisten kanssa huoneita läpi ja kuuntelin siellä syntyneitä keskusteluja muistiinpanoja tehden.

Ryhmähaastatteluilla pyrittiin nuorten kanssa henkilökohtaiseen kontaktiin ja mahdollisuuteen tutkia seksuaaliopetusta nuoren näkökulmasta. Haastattelut tehtiin

järjestelysistä koulun tiloissa, mikä on saattanut muuttaa nuorten keskustelua asiallisemmaksi, kuin jos haastattelut olisi tehty toisenlaisessa ympäristössä. Olisi ollut mielenkiintoista tehdä haastatteluja myös nuorten valitsemissa paikoissa, mutta aikataulullisista syistä päädyttiin kuitenkin haastatteluihin koulutiloissa.

Vuorovaikutukseen yritettiin rohkaista järjestämällä haastateltavat istumaan siten, että kaikki osallistujat näkivät toisensa. Oppilaat saivat itse valita istumapaikkansa ja paikat näyttivätkin löytyvän varsin helposti kaikissa ryhmissä. Luokat, joissa haastattelut tapahtuivat pyrittiin rauhoittamaan oveen kiinnitetyllä ”haastattelu käynnissä” –lapulla, jotta haastattelutilannetta ei häirittäisi.

10 POHDINTA

10.1 Nuorten määrittelemä seksuaalisuus ja seksuaaliterveys

Tutkimukseen osallistuneiden yhdeksäsluokkalaisten vastaukset seksuaalisuudesta ja seksuaaliterveydestä olivat lyhytsanaisia eivätkä he omien sanojensa mukaan oikein osanneet pukea ajatuksiaan sanoiksi. Seksuaalisuus nähtiin seurusteluna, seksinä, seksuaalisten tunteiden vahventumisena, seksuaalisena suuntautumisena, kiinnostumisena toisista seksuaalisessa merkityksessä ja jonain, mitä voi ilmentää ulospäin esimerkiksi pukeutumisella.

Piironen (2006) tutkimuksen mukaan yläkouluikäisistä suurin osa oli sitä mieltä, että seksuaalisuuteen kuului vain seksi. Järvisen (2007) tutkimus lukioikäisille osoitti, että lukioikäiset ajattelevat seksuaalisuuden olevan jo jotain monimuotoisempaa. Lukioikäisten nuorten mielestä seksuaalisuus on osa elämää, ja se sisältää fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia tekijöitä.

Tässä tutkimuksessa pojat liittivät seksuaaliterveyden määritelmään sukupuolitaudit. Seksuaaliterveys määrittyi tällöin sukupuolitautilien olemassaolona, niiden puuttumisena tai niiden ehkäisynä. Tyttöjen vastauksissa määritelmään liitettiin murrosiän mukanaan tuoma seksuaalisuuden herääminen, oman kehon tuntemus ja seksiin liittyvät tietotaidot. Myös tytöt liittivät tiedon sukupuolitaudeista ja ehkäisystä osaksi seksuaaliterveyttä. Vain tyttöjen vastauksissa tunteiden ajateltiin liittyvän seksuaaliterveyteen.

Kontula ja Meriläinen (2007) lisäsivät viittaamaansa WHO:n seksuaaliterveyden määritelmän (ks. liite 5) mukaan myös seuraavat osa-alueet:

- kyky nauttia molempia osapuolia tyydyttävistä seksuaalisista suhteista
- mahdollisuus olla altistumatta seksuaaliselle hyväksikäytölle, painostukselle tai ahdistelulle
- suoja sukupuolitaudeilta
- onnistunut raskauksien suunnittelu.

Tutkijoiden mukaan seksuaaliterveys kattaa lisääntymisterveyden lisäksi kyvyn ja mahdollisuuden tyydytystä tuottavaan eroottiseen ja seksuaaliseen kanssakäymiseen.

Seksuaalinen tyydytys on välttämätön edellytys seksuaaliterveydelle. Seksuaaliterveyden käsite liitetään myös osaksi kehitystä ja ihmisoikeuksia. (Kontula ja Meriläinen 2007, 11).

Tässä tutkimuksessa ilmeni, etteivät yhdeksäsluokkalaiset osanneet määritellä seksuaalisuutta tai seksuaaliterveyttä vielä kovinkaan laajasti. Lisääntymisterveyteen viitattiin vain yhdessä haastattelussa, joten myös sen merkitystä ja yleistä käsitteiden avaamista tulisi harjaannuttaa. Greenbergin ym. (1993) malliin viitaten nuoret ymmärsivät seksuaalisuuden lähinnä biologisten ja osin psyykkisten ulottuvuuksien avulla. Nuoret eivät tuoneet seksuaaliopetuksen sisältötoiveissa lainkaan esiin tarvetta seksuaalisuuden kulttuuriselle tai eettiselle pohdinnalle. Näitä asioita tuleekin opettajan ottaa aktiivisesti esille, jotta kokonaiskäsitelmä seksuaalisuuden moniulotteisuudesta voisi muodostua.

10.2 Seksuaaliopetuksen sisällöt yläkoulussa

Tässä tutkimuksessa nuoret toivoivat seksuaaliopetusta annettavaksi yläkoulun kaikilla luokkatasoilla ja he olisivat myös lisänneet seksuaaliopetuksen määrää. Toiveet opetussisällöistä eri luokkatasoille olivat hieman sekavia ja osin päällekkäisiä.

Eroja vastauksissa tyttöjen ja poikien välillä

Tärkeimmiksi seksuaaliopetuksen sisällöiksi kaikki ryhmät mainitsivat ehkäisyn. Tyttöjen ja poikien vastauksissa opetussisällöistä oli kuitenkin myös joitain selviä eroja:

Tytöt:

- Tytöt halusivat tietoa myös, voiko sukupuolitaudeista jäädä jotain pysyviä fyysisiä merkkejä tai vammoja.
- Tytöt näkivät ehkäisyn pääosin raskauden ehkäisynä ja heitä mietitytti sukupuolitautilien mahdolliset jälkivaikutukset raskaaksi tulon mahdollisuuteen.
- Jälkiehkäisy esiintyi vain tyttöjen puheissa ja he tiesivät, ettei se sovellu jatkuvaksi ehkäisymuodoksi. Tytöt eivät kuitenkaan osanneet erottaa sitä, ettei jälkiehkäisy ole varsinainen ehkäisymuoto.
- Vain tytöt toivat varsinaisen seksiin painostamisen esille ja kokivat sen hyvin epätoivottavana.
- Tyttöjä ihmetytti myös tyttöjen helposti saama huono maine liitettynä aktiiviseen seksielämään.

Tyttöryhmissä käytiin paljon keskusteluja siitä, ettei painostamista pitäisi sallia ja että kaikille tulisi puhua ensimmäisen kerran ainutlaatuisuudesta. Tytöt eivät hyväksyneet aikuisten ikärajojen vetämistä seksin aloittamiselle vaan toivoivat paljon keskustelua aiheesta luokassa. Painostaminen, itsestä huolehtiminen ja turvataidot tulivatkin esiin ensimmäisestä yhdyntäkerrasta tyttöjen kanssa puhuttaessa. He totesivat että omaa neitsyyttä pitäisi arvostaa niin paljon, että seksin aloittaminen tapahtuu molempien vapaasta tahdosta sitten kun siihen ollaan varmasti valmiita. Näre (2005, 141) haastatteleminen 12-16 –vuotiaiden mielestä tytön lähteminen tutustumisiltana pojan mukaan ei merkinnyt lupautta seksistä. Jotkut kiinnittivät huomiota tilanteen tulkintaan ja tytön käytökseen. Näre tutkimuksessa pojat olivat samaa mieltä muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta. Näre tulkitsee tämän tyttöjen seksuaalisen itsemäärämisoikeuden suhteellisen laajana kunnioittamisena ja luottamuksen vahvasta merkityksestä sukupuolikulttuurissa. Tässä tutkimuksessa pojat viittasivat löyhästi tytön itsemäärämisoikeuteen ja luottamukseen toivoessa, että toisen huomioonottamisesta puhuttaisiin liittyen esimerkiksi ensimmäisen yhdynnän mahdolliseen kivuliaisuuteen tytön kannalta.

Tytöt näkivät aktiivisen seksielämän verrattuna poikien aktiiviseen seksielämään huonon maineen ja huorittelun alkulähteenä, josta tytöt halusivat päästä eroon. He peräänkuuluttivat tasa-arvoa ja asiasta keskustelua luokassa. Näre (2005, 141) aineistossa pojat perustelivat huorittelua olettamuksella tytön liiasta seksuaalisesta aktiivisuudesta. Nimittelyn syy oli toteamus, että ”tyttö jakaa liian monelle”.

Pojat:

- Pojat toivoivat murrosiän käsittelyä vielä kahdeksannellakin luokalla eli vuotta tyttöjä myöhemmin.
- Pojat näkivät ehkäisyn ennen kaikkea sukupuolitautien ja vahinkojen (raskaaksi tulon, S.S) välttämisenä.

Yhteisiä toiveita

Tytöt ja pojat toivat esiin, että ensimmäinen kerta voi hyvin olla pelkkää kokeilunhalua seksiä kohtaan. He pitivät tämän tutkimuksen perusteella kuitenkin tärkeänä tietää milloin on itse valmis aloittamaan seksuaalisen kanssakäymisen. Sekä tyttöjen että poikien puheista välittyi halu löytää oma seksuaalisuus. Stakesin kouluterveystudkimuksen vuoden 2007

valtakunnallisten tietojen mukaan 9. luokan tytöistä 32 prosenttia oli kokenut ensimmäisen yhdyntänsä ja pojista 26 prosenttia. Nuoria tulisi tukea omatahtisessa kehityksessä ja korostaa itsemääräämisoikeutta seksin aloittamisen suhteen. (Kouluterveyskysely 2007, Stakes)

Kaikki ryhmät halusivat opetusta myös seksuaalisuuden tunnepuolista (vrt. seksuaalisuuden psyykkinen ulottuvuus). Poikaryhmä oli sitä mieltä, että pojille pitäisi puhua toisen huomioon ottamisesta ja järjen käytöstä seurustelusuhteessa ja seksissä. Seurustelusta toivottiin yleisesti keskustelua ja varsinkin siitä, minkälaiseen seurusteluun kuuluu seksi. Seksistä olisi hyvä puhua jo seitsemännellä, mutta tämän tutkimuksen mukaan nuoret eivät halunneet varsinaisia ohjeita tai valistusta itse seksistä vielä seitsemännelle luokalle. Voisikin ehdottaa, että seitsemännellä luokalla keskusteltaisiin tykkäämisestä, toisen huomioon ottamisesta ja siitä mitä kaikkea muuta kuin seksiä seurustelevalle pari voi harrastaa tai tehdä yhdessä.

Opetussisällöissä tulisi ehdottomasti huomioida tasa-arvonäkökulma myös seksuaalisuuden opetussisällöissä. Opetussuunnitelman arvopohjassa mainitaan opetuksen lähtökohtina tasa-arvoisuus, ihmisoikeudet sekä monikulttuurisuuden hyväksyminen. Sukupuolten välisen tasa-arvon tulisi toteutua opetuksessa antamalla molemmille sukupuolille yhtäläiset oikeudet ja velvollisuudet toimia yhteiskunnassa niin työ- kuin perhe-elämässäkin. (Opetushallitus 2004, 14). Seksuaaliopetuksessa tasa-arvoa voi tuoda esiin ottamalla keskusteluihin näitä oppilaidenkin mainitsemia epätasa-arvon kohtia. Hyvin tärkeää on myös huomioida, etteivät kaikki oppilaat ole heteroseksuaaleja ja suunnata ehkäisyvalistus sekä parisuhteesta keskustelu soveltuvaksi myös muille kuin perinteisille tyttö-poika -pareille. Monikulttuurisuus ja erilaiset käsitykset soveliaisuudesta ja vaikkapa seurustelukulttuureista on myös tärkeää ottaa esille.

Opetussuunnitelman terveystiedon päättöarvioinnissa arvosanalle 8 oppilaan tulisi tietää seksuaaliterveydestä raskauden ehkäisyn merkitys ja siihen liittyviä menetelmiä seksuaaliterveyden perusteiden lisäksi. Oppilaan tulisi myös osata pohtia ja perustella vastuullista seksuaalikäyttäytymistä. (Opetushallitus 2004, 202.) Tässä tutkimuksessa tuli ilmi, että oppilaat toivoisivat yhdenmukaista ja asteittain tiedollisesti syvenevää opetusta, vaikka osittain olivatkin sitä mieltä, että heillä on tietoa tarpeeksi.

10.3 Seksuaaliopetuksen opetusmenetelmät ja opetusta antava opettaja

Tässä tutkimuksessa suosituin opetusmenetelmä oli keskustelu. Nuoret toivoivat keskusteluja niin koko luokan kuin pienempienkin ryhmien kesken. Vastuullisen seksuaalikäyttäytymisen merkitystä, seurustelua ja seksuaalisuuden ulottuvuuksia tulisi käsitellä sekaryhmissä ja erikseen nuoren kokemusmaailmasta käsin.

Aiheen herkkyyden vuoksi tulisi kunnioittaa nuorten toivetta siitä, että he haluavat keskustella ihmisuhteisiin, seurusteluun ja seksuaalisuuteen liittyvistä asioista sekä keskenään että luotettavan aikuisen kanssa kysymyksiä esittäen. (Pötsönen ja Välimaa 1995, 57-58, Välimaa 2004, 144.)

Videoiden näyttämistä toivoivat enimmäkseen pojat. Nimettömät kysymyslaput, vierailut ehkäisyneuvolaan, teemapäivät ja kirjoitelmat tai esitelmät sekä opettajajohtoinen opetus nousivat esiin tutkimuksesta. Hyvin tärkeänä pidettiin kuitenkin rentoa opetustilannetta ja tunnelmaa sekä hyväksyvää asennetta opetusta antavilta aikuisilta.

Opetussisällöistä ehkäisyn nouseminen oppilaiden mielestä tärkeimmäksi asiasisällöksi nostattaa esiin kysymyksen siitä, miksi esimerkiksi ehkäisystä jaettu monipuolinen tieto ei näytä jäävän oppilaiden mieliin? Haastatteluihin osallistuneet oppilaat olivat saaneet ehkäisy tietoa niin kouluympäristössä oppitunneilla kuin myös vierailulla perhesuunnitteluneuvolassa. Opetusta olivat antaneet opettajat, terveydenhoitaja sekä teemaviikon aikana myös terveydenhoitajaopiskelijat. Syy voi osaksi olla oppilaiden toiveita kohtaamattomissa opetusmenetelmissä, jolloin oppiminen voidaan kokea ulkopäin ohjautuvaksi, eikä sitä sisäistetä. Syynä voi toisaalta olla tiedon liian aikainen tai myöhäinen saaminen, jolloin ajankohtaisuuden luonnollinen motivaatiokeino ei sytytä oppilasta. Myös harhakäsitykset siitä, ettei ”toi voi tapahtua mulle”, ovat omiaan jarruttamaan tiedon syvällistä sisäistämistä. Oppimisympäristöihin, opetusmenetelmiin sekä nuorten motivointiin tiedon sisäistämiseksi tulisikin kiinnittää erityistä huomiota.

Nuoret toivoivat opetusta antavalta opettajalta tai vierailijalta nuoren ajatus- ja kokemusmaailman ymmärtämistä, nuorta ikää sekä asiantuntijuutta. Avoimuus, auttamisen halu sekä luottamuksellisuus nousivat esiin opettajan tärkeinä luonteenpiirteinä. Opetustyylin tulisi olla johdonmukaisesti etenevä, perusteellinen ja rauhallinen. Osa nuorista toivoi

opetuksen antajan olevan samaa sukupuolta joissain aihekokonaisuuksissa. Opettajan tulisi tuoda selkeästi esiin oma roolinsa luotettavana aikuisena ja kertoa nuorille, että opettajan toimenkuvaan kuuluu vaitiolovelvollisuus oppilasta koskevista asioista. Vaikka nuorten toiveissa opettaja oli ”vähä niinku kaveri”, nuoret odottavat opettajalta kuitenkin viimekädessä tukea ja auttavaa osaamista.

Koulun haaste olisi toteuttaa seksuaaliopetusta myös muiden asiantuntijoiden kuin koulun omien opettajien johdolla. Haaste olisi myös löytää miesopettajia ja naisopettajia opettamaan mahdollisesti yhtä aikaa samaa luokkaa.

Yksittäisen opettajan tai useampien yhtäaikaista opetusta antavien opettajien suurin haaste on saada opetus etenemään johdonmukaisesti ja asteittain tietoja syventävästi. Lyhyt kertaus siitä, mitä edellisen vuoden opetussisältöihin on kuulunut, voisi osaltaan auttaa nuorta hahmottamaan asteittaista etenemistä. Seksuaalisuus-portfolion kerääminen tai muistiinpanojen säilyttäminen voisi myös tukea oppilasta ja antaa kokonaisvaltaisemman kuvan käsitellyistä aiheista. Itseä varten kerätty kansio seksuaalisuudesta toimisi samalla henkilökohtaisena oppaana myöhempää asioihin palaamista varten.

10.4 Nuorten osallistumisen tukeminen

Omien arvojen, tarpeiden ja tunteiden tunnistaminen sekä taito puhua niistä on yksi terveysopetuksen tärkeä tavoite (Välimaa 2004, 144). Oppilaiden vaikuttamismahdollisuuksien lisääminen perustuu demokraattisen koulun ajatukselle, jossa oppilaille pyritään antamaan mahdollisuus vaikuttaa elämäänsä ja heitä ympäröivään yhteiskuntaan (action-competence) (Jensen 2000, 146).

Tyrväinen (2002) perustelee nuorten osallistumista terveyden edistämisen suunnitteluun ja toteutukseen lasten oikeuksien sopimuksen kautta, jonka mukaan lapsille, jotka kykenevät ilmaisemaan mielipiteensä, on vapaus ilmaista oma näkemyksensä, ajatuksensa ja mielipiteensä heitä koskevissa asioissa. *Osallistumisella* voidaan saavuttaa yksilön voimaantuminen eli empowerment, joka edistää oppilaan persoonallista kasvua. Osallistumisen avulla edistetään identiteetin syntyä, itseluottamusta, omien kykyjen käyttöä, vastuullisuutta sekä pystyvyyden ja selviytymisen kokemuksia. (Tyrväinen 2002.)

Tässä tutkimuksessa nuoret toivoivatkin arvostavaa suhtautumista opettajalta sekä heidän mielipiteidensä ja ajatuksiensa kuuntelua opetuksen pohjana. Opiskelun motivaatio syntyy ajankohtaisista ja itseä koskettavien asioiden käsittelystä. Vierailut ehkäisyneuvoloissa mahdollisia myöhempiä yhteydenottoja varten sekä erilaisten toiminnallisten menetelmien tai draaman käyttö myös seksuaaliopetuksessa on näin perusteltua. Seksuaaliopetuksessa voidaan nähdä, että keskustelutaitojen harjaannuttaminen seksuaalisuuteen liittyvissä asioissa kouluympäristössä edesauttaa puhumisen helppoutta myös parisuhteessa.

10.5 Johtopäätökset ja kehitysehdotuksia yläkoulun seksuaaliopetukseen

Tämän tutkimuksen avulla opetussuunnitelmia ja oppitunteja suunnitteleville opettajille saadaan tietoa siitä, mitä seksuaalisuuden aihealueita nuori pitää ajankohtaisina yläkoulun aikana. Opetus voidaan suunnitella nuorta palvelevaksi keskustelemalla heidän kanssaan ja ottamalla huomioon nuorten kokemusmaailma. Uusi opetussuunnitelma mahdollistaa paremmin terveystiedon opetuksen jakamisen jokaiselle yläkoulun luokkatasolle lisääntyneiden kurssien myötä. Näin myös seksuaalisuusasioita olisi mahdollista käsitellä jokaisella luokkatasolla, jolloin aihe tavoittaisi paremmin eri aikaan tietoa kaipaavat oppilaat. Vain harvakseltaan annettu, tai yhteen luokkatasoon keskittyvä seksuaaliopetus saattaa jäädä irralliseksi, eikä sitä mielletä omaan elämään kuuluvaksi, tärkeän terveysosaamisen pohjaksi. Kannaksen (2002, 418) mukaan yksi seksuaaliopetuksen tavoite on tukea ja auttaa seksuaalista muutosprosessia sekä tarjota tarpeeksi asianmukaista tietoa, jotta nuoret voivat saada ja kehittää seksuaalisuuteen liittyvää terveysosaamista.

Opetuksessa tulisi huomioida tyttöjen ja poikien eriaikainen kehittyminen sekä heidän toiveensa käsitellä tiettyjä aihealueita sekaryhmissä tai erikseen tyttö- ja poikaryhmissä. Yksilöllistä kehittymistä ja jokaisen yksilöllistä tapaa ilmentää seksuaalisuutta ei voi korostaa liikaa. Nuoret kohtaavat valtavia seksuaalisuuteen liittyviä paineita tässä seksuaalisuutta korostetusti esiintuvassa kulttuurissa. Omien mielipiteiden löytämistä ja perustelua tulee tämän takia tukea ja painottaa opetuksessa. Toisen kunnioittamista ja oman kehon arvostusta ja suojaamista tulee korostaa turvallisen seksuaalikäyttäytymisen pohjaksi.

Nummelinin (1997, 37-38) mielestä koko seksuaalikasvatuksen tavoite on lisätä ymmärrystä ihmisestä sukupuoli- ja seksuaaliolentona. Nuoret ilmaisivatkin tahtovansa keskustella seksuaalisuudesta ja lisätä tietojaan sosiaalisessa kanssakäymisessä toisten kanssa.

Yhteistoiminnallisten työskentelytapojen käyttö lisää nuorten välistä yhteistyötä luonteavalla tavalla. Opetusmenetelminä voidaan käyttää tällöin ryhmäkeskusteluja ja ryhmätöitä. Ryhmissä opiskelijoiden välille syntyy positiivinen keskinäinen riippuvuus, mikä kehittää sosiaalisuutta sekä sosiaalista yhteiskuntaan ja kulttuuriin. Yhteistoiminnalliset työskentelytavat mahdollistavat ryhmien itseohjautuvuuden, jolloin oppilaat voivat itse esimerkiksi päättää, mistä haluavat keskustella ja miten tietoa hankitaan yhdessä. Yhteistoiminnallisessa opetuksessa erilaiset näkemykset vallitsevat ja toisten ymmärtäminen lisääntyy. Tätä kautta vaihtoehtoiset ratkaisumahdollisuudet avautuvat. Greenbergin ym. (1993) mallin avulla seksuaalisuuden moninaisuuden ymmärtäminen voi olla helpompaa, kun ryhmässä oppilaat pystyvät ymmärtämään eri tavalla eri seksuaalisuuden ulottuvuuksia. Greenbergin ym. (1993) mallin läpikäyminen ryhmässä voi tuottaa myös paljon hyödyllistä vertaistietoa eri seksuaalisuuden kehityksen kohdissa painiville oppilaille. (Kauppila 2007, 156-157.) Opettajan rooli on motivoida oppilaita ja varmistaa, että ryhmissä käydyt keskustelut eivät lisää harhaluuloja vaan oppilaat pyrkivät poistamaan niitä oikean tiedon etsimisellä.

Yksi keino lisätä ymmärrystä omasta seksuaalisuudesta ja sukupuolirooleista sekä tukea seksuaalisuuteen liittyvää terveystietoa on harjoitella seksuaalisuudesta keskustelemista. Wight ym. (1998, 320) toteavat, että seksuaalisuuteen liittyvistä asioista puhuminen vastakkaisen sukupuolen kanssa lisää toisen sukupuolen erilaisen näkökulman ymmärtämistä ja huomioimista sekä oman seksuaalisen identiteetin löytämistä. On todettu, että nuoret ovat herkempiä keskustelemaan ehkäisystä ja seksuaalisesta nautinnosta kumppaninsa kanssa, jos he ovat saaneet keskustella aiemmin seksuaalisuudesta harjoitusten muodossa. He myös käyttävät todennäköisemmin jotain ehkäisymuotoa, jos keskustelumahdollisuuksia ehkäisystä on ollut aiemmin. (Wight ym. 1998, 320). Nämä tulokset peilaavat hyvin aineistossakin esiin nousseita teemoja esimerkiksi toisen huomioon ottamista, oman seksuaalisen kehittymisen tiedostamista, homotellusta ja huorittelusta sosiaalisena ilmiönä sekä pohdintoja omasta kypsytyksestä aloittaa seksi ja ottaa vastuu ehkäisystä.

Jotta nuoria koskeva seksuaaliopetus kohdentuisi oikein, tulisi heidän mielipiteitään opetussisällöistä kunnioittaa. Nuorten äänen kuuleminen heille ajankohtaisissa asioissa on tärkeä osa suunniteltaessa opetus- ja tuntisuunnitelmia. Asioista avoimesti puhuminen ja siihen rohkeasti kannustaminen ovat oivia väyliä voimaannuttamiseen ja sitä kautta vastuun

ottamisen harjoitteluun.

Tämän tutkimuksen perusteella voisi suositella seuraavien aihekokonaisuuksien lisäämistä tai kertaamista seksuaaliopetuksessa:

- **Lisääntymisterveyden** voisi integroida osaksi ehkäisyn ja sukupuolitautilien kokonaisuutta sekä tytöille että pojille. Tämä voisi auttaa nuorta hahmottamaan vastuunkantamisen merkitystä myös oman hedelmällisyyden ja lisääntymisterveyden kannalta.

- **Ehkäisyn merkitystä** oman itsen ja kumppanin kannalta tulisi korostaa. Asiaa tulisi käsitellä sekä raskauden ehkäisyn että sukupuolitautilien ehkäisyn näkökulmasta. Nuoria voisi kannustaa myös sukupuolitautilaitteisiin paikalliseen terveyskeskukseen ehkäisyneuvolakäynnin yhteydessä. Näin voitaisiin madaltaa kynnystä hakeutua epävarmoissa tilanteissa testauttamaan esimerkiksi alati lisääntymässä oleva klamydia (tartuntoja vuonna 2005 oli 12 721, vuonna 2006 jo 13 854, vuoden 2007 lokakuuhun mennessä 10 791). (Kansanterveyslaitos 2007).

- **Keskustelun merkitystä** parisuhteen luottamuksen, turvataitojen ja yleisten parisuhdetaitojen kasvattajana tulisi tukea. Nuoret toivoivat itse asioiden käsittelyä ennen kaikkea keskustelujen kautta. Nuorille tulisi luoda mahdollisuus käsitellä asioita vertaisryhmässä sekä aikuisen kanssa. He toivoivat erikseen tyttö-, ja poikaryhmiä, joita voisi olla vetämässä välillä samaa sukupuolta oleva aikuinen. Yhdessä keskustelua kuitenkin myös toivottiin yleisesti.

- **Harhaluuloihin** tulisi tarttua oikaisemalla niitä. Hyvä keino oikaista väärinymmärryksiä on antaa nuorten tehdä esimerkiksi nimettömiä kysymyslappuja, joihin haetaan vastauksia joko luokan tai opettajan voimin.

- **Mitä tehdä, jos epäilee olevansa raskaana?** Tämä aihe kiinnosti tyttöjä, mutta olisi paikallaan puhua tästä yhteisen vastuunkantamisen ja tasa-arvon nimissä myös pojille. Tytöt toivat esiin toiveen, että ehkäisytablettien saanti, ilmaiset kondomit ja raskaustestin hakeminen tulisi olla mahdollista koulun terveydenhoitajalta.

- **Seksuaalinen kehittyminen ja valmius aloittaa sukupuolielämä.** Millaiselta tuntuu kehittyä naiseksi ja mieheksi, mitä se tarkoittaa niin fyysisesti, henkisesti kuin sosiaalisestikin? Mistä tietää olevansa valmis aloittamaan seksin? Näiden ajatusten kanssa painii varmasti jokainen jossain vaiheessa elämäänsä ja nuoria tulisi tukea seksuaalisessa kehittämisessä heidän ikätasonsa mukaisesti.

- **Tunteiden** linkittäminen osaksi kaikkia kokonaisuuksia. Tässä tutkimuksessa haastatteluiden tunnelmasta oli aistittavissa, että nuoret ymmärtävät miten herkistä asioista on kyse ja miten paljon tunteita on pelissä kun puhutaan omasta seksuaalisuudesta ja sen kehittämisestä. Koulun keskustelu- ja muissa harjoituksissa on turvallista jakaa omia mielipiteitä ja samalla miettiä omia tunteita liittyen seksuaalisuuteen. Keskustelemalla ja asianmukaista tietoa välittämällä nuoret saavat käyttöönsä myös asiallisen sanaston, jota käyttää puhuttaessa seksuaalisuuteen liittyvistä asioista. Omien tunteiden ja ajatusten löytäminen sekä itsetunnon vahvistaminen päätöksenteossa lienee tärkeimpiä saavutuksia matkalla kohti tervettä ja nautinnollista seksuaalisuutta.

- **Seksi.** Yhdeksännen luokan sisällöiksi toivottiin myös puhetta itse seksistä – siitä mitä seksissä oikein tapahtuu ja mitä siihen liittyy. Nuoret puhuivat tästä ”kunnon valistuksena”. Allenin Uudessa-Seelannissa 17-19 –vuotiailla tehdyssä tutkimuksessa esiin nousi nuorten toivoma eroottisuuden diskurssi. Allenin tutkimuksessa eroottisuuden diskurssilla tarkoitettiin puhetta seksuaalisen nautintoon liittyvistä asioista, seksistä ja seksuaalisesta halusta *nimenomaan nuorten omien seksuaalisuuden ja seksuaaliterveyden käsitteiden kokemusten pohjalta*. Tutkimuksen mukaan opetuksen mielenkiinto ja sitä kautta painoarvo informaation tuojana lisääntyisi ja koulun tarjoamaa seksuaaliopetusta voitaisiin tuoda näin lähemmäksi nuoren kokemusmaailmaa. (Allen 2001, 109-110, 114, 120.) Eroottisuuden diskurssi lienee toteutettavissa myös suomalaisessa yläkoulukulttuurissa ottaen huomioon, että nuoret itse toivovat sitä.

Oppilaiden näkemysten kuunteleminen ja kysyminen osana seksuaaliopetuksen suunnittelua ja arviointia antaa oppilaille vaikutusmahdollisuuksia, opettaa asioiden kriittistä tutkimista, kannanottamista, arviointia ja demokratian toimintatapoja (action competence). Nuorten osallistumismahdollisuuksien lisääminen esimerkiksi arvioinnin antajina on keino terveystiedon kehittämiseksi. Lasten ja nuorten osallistumista tarvitaan suuntamaan ja kohdentamaan työtä oikein. (Tyrväinen 2002.)

Jatkossa mielenkiintoista olisi tutkia miten opettajat kokevat uuden opetussuunnitelman tukevan heitä seksuaaliopetuksessa. Olisi myös tärkeää saada tutkimustietoa siitä, miten opettajat arvioivat omia mahdollisuuksiaan ottaa oppilaat aktiivisesti mukaan seksuaaliopetuksen sisältöjen suunnitteluun ja arviointiin. Näitä tietoja hyödyntämällä voitaisiin nostaa esiin oppilaiden ja opettajien arvokkaita mielipiteitä ja toiveita, joita hyödyntämällä seksuaaliopetuksen kehitystyötä voitaisiin tehdä ruohonjuuritasolta lähtien.

LÄHTEET

Aalberg, V. ja Siimes, M.A. 1999. Lapsesta aikuiseksi. Nuoren kypsyminen naiseksi tai mieheksi. Kustannusosakeyhtiö Nemo. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Aapola, S. 1999. Murrosikä ja sukupuoli. Julkiset ja yksityiset ikämäärittelyt. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Vaasa: Ykkös-Offset Oy.

Cacciatore, R. 2005. Seksuaalisuus – etu vai haitta koulutyölle? Teoksessa Peltonen, H. ja Kannas, L. (toim.) Terveystieto tutuksi – ensiapua terveystiedon opettamiseen. Opetushallitus. Helsinki: Hakapaino Oy. 147-187.

Eskola, J. ja Suoranta, J. 2001. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Greenberg, J.S., Bruess, C., Mullen, K.D. 1993. Sexuality: Insights and issues. Third Edition. Dubuque: WCB Brown&Benchmark Publishers.

Hirsjärvi, S. ja Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Jensen, B.B. 2000. Health knowlegde and health education in the democratic health-promoting school. Health Education 100 (4), 146-153.

Järvinen, S. 2007. Seksuaaliopetus yläkoulussa: mitä, milloin ja miten – Lukion 2. ja 3. luokan oppilaiden ajatuksia seksuaalisuudesta ja sen opetuksesta yläkoulussa. Terveyskasvatuksen pro gradu –työ. Jyväskylän yliopisto.

Kannas, L. 2005. Terveystieto-oppiaineen pedagogisia lähtökohtia. Teoksessa Peltonen, H. ja Kannas, L. (toim.) Terveystieto tutuksi – ensiapua terveystiedon opettamiseen. Opetushallitus. Helsinki: Hakapaino Oy. 9-35.

Kannas, L. 2002. Terveyskasvatus terveyden edistämisen keinona. Teoksessa Terho P., Ala-Laurila E-L., Laakso J., Krogius H., Pietikäinen M. (toim.) Kouluterveydenhuolto. Duodecim. 2. uudistettu painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. 412-423.

Kansanterveyslaitos, tilastotietokanta. Klamydiatartunnat Suomessa. [www-dokumentti] [viitattu 22.10.2007] päivitetty 19.10.2007 <http://www3.ktl.fi/>

Kauppila, A. R. 2007. Ihmisen tapa oppia. Johdatus sosiokonstruktiiviseen oppimiskäsitykseen. Opetus 2000. Juva: WS Bookwell Oy.

Kontula, O. ja Meriläinen, H. 2007. Koulun seksuaalikasvatus 2000-luvun Suomessa. Väestöliitto. Väestöntutkimuslaitos. Vantaa: Dark Oy.

Korhonen, J. 2000. Terveystieto koulun oppiaineena. Mitä terveyden edistämällä, terveystiedolla ja terveystiedolla tarkoitetaan koulussa? Terveysseurakauslehti 2/2000, 20-22.

Koro, J. 1994. Kehittyvä opetustyö. Teoksessa Kari J. (toim.) Didaktiikka ja opetussuunnittelu. Juva: WSOY:n graafiset laitokset, 102-146.

Kosketus – Kuinka opettaa seksuaaliterveydestä ja ihmissuhteista koulussa [www-dokumentti] [viitattu 15.10.2007] <http://www.edu.fi/SubPage.asp?path=498,1329,1529,57205> (Seksuaalikasvatuksen kehittämishanke: Liinamo A, Jokinen M, Varstala S sekä hankkeen työryhmä | 13.2.2007)

Kosunen, E. 2000. Seksuaalisuus. Teoksessa Terho P., Ala-Laurila E-L., Laakso J., Krogius H., Pietikäinen M. (toim.) Kouluterveydenhuolto. Duodecim. 2. uudistettu painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. 122-132.

Kosunen, E. ja Ritamo M. 2004. (toim.) Näkökulmia nuorten seksuaaliterveyteen. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Raportteja 282. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.

Kosunen E. 2006. Seksuaaliterveyden edistäminen Suomessa. Muistio seksuaali- ja lisääntymisterveyden edistämisen toimintaohjelmaa laativaa työryhmää varten. Helsinki: Stakesin monistamo.

Kouluterveyskysely 2007, Stakes. [www-dokumentti] [viitattu 22.10.2007] <http://info.stakes.fi/kouluterveyskysely/FI/tulokset/taulukot2007/seksuaaliterveys06.htm>

Kylmä, J., Vehviläinen-Julkunen, K., Lähdevirta, J. 2003. Laadullinen terveystutkimus – mitä, miten ja miksi? Duodecim 119 (7), 609-615.

Laine, O. 2000. Psykkinen kehitys. Teoksessa Terho P., Ala-Laurila E-L., Laakso J., Krogius H., Pietikäinen M. (toim.) Kouluterveydenhuolto. Duodecim. 2. uudistettu painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. 97-103.

Lehtonen, J. 2004. Heteronormatiivisuus seksuaalikasvatuksen haasteena. Teoksessa Kosunen E. ja Ritamo M. (toim.) Näkökulmia nuorten seksuaaliterveyteen. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Raportteja 282. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy, 147-161.

Liinamo, A. 2005. Suomalaisnuorten seksuaalikasvatus ja seksuaaliterveystiedot oppilaan ja koulun näkökulmasta. Arviointia terveyden edistämisen viitekehityksessä. Studies in sport, physical education and health 106. Jyväskylän yliopisto.

Liinamo, A. 2000. Seksuaalikasvatusta kehitetään. Liikunnanopettaja 4/2000, 40-41.

Liinamo, A. Rimpelä, M. Kosunen, E., Jokela, J. 2000. Nuorten seksuaaliterveystiedot. Suomen lääkärilehti 45/2000. Vsk 55. [WWW-dokumentti]. Viitattu 10.11.2004.

Lottes, I. 2000. Uusia näkökulmia seksuaaliterveyteen. Teoksessa Kontula O. ja Lottes I. (toim.) Seksuaaliterveys Suomessa. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi. 13-35.

Luopa, P., Pietikäinen, M., Jokela, J. 2006. Nuorten elinolot, koulutyö, terveys ja terveystottumukset 1996-2005. Kouluterveyskysely. Stakesin työpapereita 25/2006. Helsinki: Valopaino Oy.

Lähteenmaa, J. ja Näre, S. 1992. Tyttö tutkimuksen palmikkoja punomassa. Teoksessa Näre S. ja Lähteenmaa J. (toim.) Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa. Tampere: Tammer-Paino Oy, 9-25.

Malinen, J. 2005. Peruskoulun yhdeksäsluokkalaisten käsitykset seksuaalivähemmistöistä. Erityispedagogiikan pro gradu –työ. Jyväskylän yliopisto.

Nummelin, R. 1997. Seksuaalikasvatusmateriaalit - millaista seksuaalisuutta nuorille? Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. Raportteja 206. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.

Nykänen, M. ja Sironen, M. 1996. Hellittääkö hedettä? Jyväskylän yliopisto. Terveystieteiden laitoksen julkaisusarja 3/1996. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. Raportteja 282. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.

Näre, S. 1992. Liisa Älä! Älä! –maassa. Tyttöjen autonomian säätely. Teoksessa Näre S. ja Lähteenmaa J. (toim.) Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa. Tampere: Tammer-Paino Oy, 25-37.

Näre, S. 2005. Kuluttava seksi ja kuluva luottamus. Teoksessa Autio M. ja Paju P. (toim.) Kuluttava nuoruus. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 62. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus, Stakes. Helsinki: Yliopistopaino Oy, 140-151.

Malterud, K. 2001. Qualitative research: standards, challenges and guidelines. *Lancet* 358 (11), 483-488.

Mays, N. ja Pope, C. 2000. Qualitative research in health care: assessing quality in qualitative research. *BMJ* 320 (1), 50-52.

Mäkelä, K. 1994. Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet. Teoksessa Niskanen, A. (toim.) Tieteellisten menetelmien perusteita ihmistieteissä. Helsingin yliopisto, Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. Yliopistopaino, 154-169.

Opetushallitus 2004. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy.

Papp, K., Kontula, O., Kosonen, K. 2000. Nuorten aikuisten seksuaalikäyttäytyminen ja seksuaaliset riskinotot. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 36/2000. Väestötutkimuslaitos, Väestöliitto. Vammalan Kirjapaino Oy.

Piironen, M. 2006. Seksuaalisuus ja seksuaaliset riskitilanteet 7. ja 9. luokkalaisten kuvaamina ja suosituksia koulun seksuaalikasvatukseen. Terveyskasvatuksen pro gradu –työ. Jyväskylän yliopisto.

Promotion of sexual health. Recommendations for action. 2000. Proceedings of a regional consultation. Guatemala: Pan American Health Organization, World Health Organization and World Association for Sexology.

Puusniekka, R. 2005. Seksuaalikasvatus lisää nuorten tietoja. Opetus ja valistus tarpeen nuorelle - myös koulut tarvitsevat tukea. Kouluterveyslehden www-sivut. [viitattu 15.10.2007] http://info.stakes.fi/kouluterveyslehti/FI/Uutisarkisto/2005/liinamo_vaitos.htm

Pötsönen, R. 1998. Naiseksi, mieheksi, tietoiseksi. Koululaisten seksuaalinen kokeneisuus, HIV/AIDS-tiedot, -asenteet ja tiedonlähteet. *Studies in sport, physical education and health* 59. Jyväskylän yliopisto.

Pötsönen, R. ja Välimaa, R. 1995. Seurustelua ja pelkkää asiaa. *Terveystieteen laitoksen julkaisusarja 1/1995*. Jyväskylän yliopisto.

Salovaara, H-M. 1997. Oppiminen ja sen ohjaaminen - teorioita ja käsityksiä oppimisesta - konstruktivismi. Oulun yliopisto/opettajankoulutuslaitos. [www-dokumentti]. Päivitetty 24.11.1997. [viitattu 8.9.2005]. <http://wwwedu.oulu.fi/okl/lo/kt2/wkonstr.htm>

Tolonen, T. 2001. Nuorten kulttuurit koulussa. Ääni, tila ja sukupuolten arkiset järjestykset. *Gaudeamus Kirja*. Tampere: Tammer-Paino.

Tuomi, J. ja Sarajärvi, A. 2003. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 1.-2. painos. Tammi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Tyrväinen, H. 2002. Osallistuminen. *Terveyden edistämisen lehti Promo* (25). Terveyden edistämisen keskus ry. Helsinki: Trio-Offset.

Tyrväinen, H. 2005. Opetussuunnitelmasta oppitunniksi. Teoksessa Kannas L. & Tyrväinen H.(Toim.) *Virikkeitä terveystiedon opetukseen*. Terveyden edistämisen tutkimuskeskus. Julkaisu 3. Jyväskylän yliopisto. Domus-Offset Oy.

Valtioneuvoston asetus perusopetuslaissa tarkoitettujen opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta. 2001. [www-dokumentti]. Päivitetty 20.12.2001. [viitattu 11.8.2005]. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2001/20011435>

Väestöliitto 2006. Väestöliiton seksuaaliterveyspoliittinen ohjelma. [www-dokumentti] [viitattu 16.10.2007] http://www.vaestoliitto.fi/mp/db/file_library/x/IMG/52449/file/VLSekstervpolohjelma.pdf

Välimaa, R. 2004. *Terveystieto ja seksuaaliopetus - haaste oppilaan ja opettajan oppimiselle*. Teoksessa Kosunen E. ja Ritamo M. (toim.) *Näkökulmia nuorten seksuaaliterveyteen*. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Raportteja 282. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy, 137-147.

Wight, D., Abraham, C., Scott, S. 1998. Towards a psycho-social theoretical framework for sexual health promotion. *Health Education Research* 13 (3), 317-330.

SEKSUAALITERVEYS

- Oppilas tuntee seksuaalisen kehityksen vaiheet eri ikäkausina, erityisesti murrosiässä, sekä tuntee seksuaalisen käyttäytymisen eri muotoja.
- Oppilas näkee seksuaalisuuden myönteisenä asiana ja voimavarana elämässä.
- Oppilas herää pohtimaan omaa seksuaalista identiteettiään ja seksuaalisuuden ja seksin eroa sekä seksuaalisuuteen liittyvää vastuuta ja velvollisuuksia.
- Oppilas tiedostaa nuorten harhakäsitykset seksikokemuksista.
- Oppilas ymmärtää henkisen kypsyyden ja toisen ihmisen kunnioittamisen merkityksen edellytyksenä seksikokemusten aloittamiselle.
- Oppilas tietää abortti- ja seksuaalirikoslainsäädännön ja pohtii raskauden keskeytykseen liittyviä kysymyksiä.

7.LUOKKA	<ul style="list-style-type: none">Ø Mitä on seksuaalisuusØ Kuukautiset, siemensyöksyt ja itsetyydytysØ Ihastuminen ja rakastuminenØ Kriittisyys
8. LUOKKA	<ul style="list-style-type: none">Ø SeurusteluØ Oikea aika seksilleØ TurvaseksiØ EhkäisyØ Ensimmäinen yhdyntäØ Nuoria koskeva seksuaalirikoslaki
9. LUOKKA	<ul style="list-style-type: none">Ø Seksuaalisuuden monet kasvotØ Vastuu ja velvollisuudet parisuhteessa ja perheessäØ Raskauden keskeyttäminenØ Sukupuolitaudit

(http://opspro.peda.net/jyvaskyla/viewer.php3?DB=opsperusteet2&mode=2&document_id=255, viitattu 17.5.2005, viimeisin päivitys 6.5.2005)

Moi Sinä 9-luokkalainen!

Liite 2

Tarvitsen juuri Sinun apuasi tehdessäni tutkimusta Jyväskylän yliopistolle. Olet nimittäin paras asiantuntija tässä aiheessa: haluaisin jutella Sinun ja kavereidesi kanssa yhdessä koulusi seksuaaliopetuksen sisällöistä. Sinulla on varmasti jokin mielipide niistä aiheista, joita olette koulussa käsitelleet - olivatko ne mielestäsi tärkeitä, mielenkiintoisia, tarpeellisia ja niin edelleen. **Jokainen mielipide on erittäin tärkeä ja arvokas!**

Vastauksesi ovat ehdottoman luottamuksellisia. Haastattelut nauhoitetaan, mutta vain minä kuuntelen niitä tehdessäni yhteenvedon kaikista haastatteluista.

Keskustelemalla kyseisistä aiheista olet mukana kehittämässä seksuaaliopetuksen opetussuunnitelmaa eli sitä, mitä yläkoulussa seksuaalikasvatuksen tunneilla opetetaan. Osallistumalla vaikutat siihen, mitä seksuaalisuuteen liittyviä kysymyksiä tulevat murrosikäiset terveystiedon tunneilla käsittelevät.

Tule mukaan yksin tai yhdessä kavereidesi kanssa tiistaina 10.5. klo 12.05 luokkaan 217 niin sovitaan yhdessä haastatteluryhmät.

Tervetuloa!

Aurinkoisin kevätterveisin,

Sari Savolainen

Terveyskasvatuksen yo.

Patteritie 1 B 25

40520 Jyväskylä

p. 040 839 0193

SEKSUAALIKASVATUS / SEKSUAALITERVEYS

- Mitä seksuaaliterveys tarkoittaa, mitä seksuaaliterveys mielestänne on?
- Millaisen kuvan koulu antaa terveystiedon tunneilla seksuaaliterveyteen liittyvistä asioista?
- Onko jotain sellaista, mitä ei mielestänne ole koulussa seksuaaliopetuksen tunneilla käsitelty, mikä pitäisi tietää?

AIHEET/SISÄLLÖT

- Mistä aiheista seksuaaliterveyden tunneilla pitäisi puhua?
- Mikä on ehdottomasti tärkeintä tietoa, jota jokaisen tulisi saada/hallita?
- Onko jotain sellaista, mitä ei ole tarpeeksi käsitelty, mikä pitäisi ikäistenne nuorten tietää?
- Mistä haluttaisiin lisää tietoa?
- Onko joku tieto turhaa?
- Mistä tietoa saa (vrt. tiedonlähteet)? Mikä voisi olla hyvä lähde tiedon hankkimiselle?

OPETUS

- Kun yläasteen aikana tarvitsette tietoa seksuaaliterveyteen liittyen niin saatteko sitä koulusta oikeaan aikaan?
- Milloin seksuaaliopetus pitäisi aloittaa?
- Mitä seksuaaliterveyteen ja seksuaalisuuteen liittyviä asioita pitäisi milläkin luokka-asteella käsitellä?
- Millaisia opetusmenetelmiä ja oppitunteja toivoisitte?

KEHITTÄMISEHDOTUKSET

- Lisäisitkö seksuaaliopetuksen tuntien määrää/poistaisitko? Miksi?
- Mitä aiheita olisi hyvä käsitellä 7., 8. ja 9. luokalla?
- Miten toivoisit opetusta annettavan?
- Kuvaile huono ja hyvä seksuaaliterveyden oppitunti
- Anna ohjeita terveystiedon opettajalle miten opettaa hyvin seksuaaliasioita.

SEKSUAALISUUS:

Seksuaalisuuden käsitteellä viitataan jokaisen ihmisen kokemukseen itsestään ja niihin ominaisuuksiin, joiden mukaan meidät luokitellaan miehiksi tai naisiksi ja koetaan osana jotain sukupuolta. Seksuaalisuuden käsitteellä voidaan viitata myös seksuaali- ja sukupuoli-identiteettiin, seksuaaliseen suuntautumiseen, eroottisuuteen, emotionaalisiin suhteisiin ja rakkauteen sekä lisääntymiseen. Seksuaalisuutta voi kokea ja se ilmenee ajatuksina, fantasioina, haluina, uskomuksina, asenteina, arvoina, tapoina, toimintana, rooleina ja ihmissuhteina. Seksuaalisuus on biologisten, psykologisten, sosioekonomisten, kulttuuristen, eettisten ja uskonnollisten/spirituaalisten tekijöiden summa, joka koetaan ja ilmenee kaikessa mitä me olemme, mitä me tunnemme, ajattelemme ja teemme. (Promotion of sexual health 2000, 6.)

SEKSUAALITERVEYS:

Seksuaaliterveys sisältää subjektisen kokemuksen fyysisestä, psykologisesta ja sosiokulttuurisesta hyvinvoinnista. Se ei ole pelkästään sairauden tai seksuaalisen toimintakyvyn puuttetta, vaan se esiintyy myös oikeutena toteuttaa seksuaalisuutta vapaasti ja vastuuntuntoisesti. Seksuaaliterveys nähdään henkilökohtaista ja sosiaalista hyvinvointia rikastuttavana tekijänä joka toteutuakseen vaatii seksuaalioikeuksien tunnistamista ja edistämistä. (Promotion of sexual health 2000, 6.)

(<http://www.who.int/reproductive-health/gender/sexualhealth.html>)

Sexuality

Sexuality is a central aspect of being human throughout life and encompasses sex, gender identities and roles, sexual orientation, eroticism, pleasure, intimacy and reproduction. Sexuality is experienced and expressed in thoughts, fantasies, desires, beliefs, attitudes, values, behaviours, practices, roles and relationships. While sexuality can include all of these dimensions, not all of them are always experienced or expressed. Sexuality is influenced by the interaction of biological, psychological, social, economic, political, cultural, ethical, legal, historical, religious and spiritual factors.

Sexual health

Sexual health is a state of physical, emotional, mental and social well-being in relation to sexuality; it is not merely the absence of disease, dysfunction or infirmity. Sexual health requires a positive and respectful approach to sexuality and sexual relationships, as well as the possibility of having pleasurable and safe sexual experiences, free of coercion, discrimination and violence. For sexual health to be attained and maintained, the sexual rights of all persons must be respected, protected and fulfilled.

Sexual rights

Sexual rights embrace human rights that are already recognized in national laws, international human rights documents and other consensus statements. They include the right of all persons, free of coercion, discrimination and violence, to:

- the highest attainable standard of sexual health, including access to sexual and reproductive health care services;
- seek, receive and impart information related to sexuality;
- sexuality education;
- respect for bodily integrity;
- choose their partner;
- decide to be sexually active or not;
- consensual sexual relations;
- consensual marriage;
- decide whether or not, and when, to have children; and
- pursue a satisfying, safe and pleasurable sexual life.

The responsible exercise of human rights requires that all persons respect the rights of others.